

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ УПРАВЛІННЯ,
ПСИХОЛОГІЇ ТА БЕЗПЕКИ**

Кафедра менеджменту та економічної безпеки

**ЗНИЖЕННЯ РІВНЯ КОРУПЦІЇ ЯК ОСНОВНА ПЕРЕДУМОВА
ДЕТІНІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ ТА ЗАПОБІГАННЯ
ВІДМИВАННЮ КОШТІВ**

кваліфікаційна робота

здобувача вищої освіти

2 курсу заочної форми навчання

БІЖКА Віталія Мар'яновича

Науковий керівник

кандидат економічних наук, доцент

ШЕВЧЕНКО Наталія Володимирівна

Рецензент

кандидат економічних наук, доцент

ПУШАК Галина Іванівна

Кваліфікаційна робота допущена до захисту

„_____” _____ 2026 р., протокол № ____

завідувач кафедри менеджменту та економічної безпеки,

Копитко М.І.

_____
(підпис)

_____
(ПРИЗВИЩЕ та ініціали)

АНОТАЦІЯ

БІЖОК В.М. Зниження рівня корупції як основна передумова детінізації національної економіки та запобігання відмиванню коштів. – Рукопис.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «магістр» за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок». – Львівський державний університет внутрішніх справ МВС України, Львів, 2026.

Кваліфікаційна робота спрямована на дослідження концептуальних засад формування антикорупційної політики та розроблення практичних пропозицій щодо скорочення масштабів корупції як важливої умови детінізації національної економіки й протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом. Проведено комплексний аналіз сучасного рівня корупції та результативності антикорупційних розслідувань. Оцінено дієвість застосовуваних інструментів і методів зниження корупційних проявів та обґрунтовано пріоритетні напрями вдосконалення механізмів протидії корупції в Україні з урахуванням досвіду економічно розвинених країн.

Ключові слова: корупція, рівень корупції в Україні, протидія корупції, детінізація економіки, відмивання коштів, корупційні злочини.

ANNOTATION

BIZOK V.M. Reducing corruption as a prerequisite for overshadowing the national economy and preventing money laundering. – Manuscript.

Qualification work for obtaining a master's degree in the specialty 072 «Finance, Banking, Insurance, and Stock Market» – Lviv State University of Internal Affairs of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, Lviv, 2026.

The thesis is aimed at researching the conceptual foundations of anti-corruption policy formation and developing practical proposals for reducing the scale of corruption as an important condition for overshadowing the national economy and counteracting the legalization of proceeds from crime. A comprehensive analysis of the current level of corruption and the effectiveness of anti-corruption investigations is conducted. The effectiveness of the tools and methods used to reduce corruption is assessed, and priority areas for improving anti-corruption mechanisms in Ukraine are identified, taking into account the experience of economically developed countries.

Keywords: corruption, level of corruption in Ukraine, anti-corruption, overshadowing of the economy, money laundering, corruption crimes.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КОРУПЦІЇ В КОНТЕКСТІ ДЕТИНІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ ТА ПРОТИДІЇ ВІДМИВАННЮ КОШТІВ.....	7
1.1. Корупція як економіко-правове явище: сутність, прояви та місце в процесах тінізації економіки.....	7
1.2. Характеристика напрямів впливу корупційних практик на формування тіньової економіки та легалізацію доходів злочинного походження.....	16
Висновки до розділу 1.....	23
РОЗДІЛ 2. АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА РІВНЯ КОРУПЦІЇ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАХОДІВ ПРОТИДІЇ В УКРАЇНІ.....	25
2.1. Сучасний стан, динаміка та галузеві особливості корупції в Україні....	25
2.2. Оцінювання впливу корупції на детінізацію економіки та систему запобігання відмиванню коштів.....	32
Висновки до розділу 2.....	39
РОЗДІЛ 3. ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ЗНИЖЕННЯ РІВНЯ КОРУПЦІЇ ЯК ЧИННИК ДЕТИНІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ.....	41
3.1. Удосконалення національних механізмів антикорупційної політики та фінансового контролю.....	41
3.2. Використання міжнародного досвіду у формуванні ефективної системи протидії корупції та відмиванню коштів.....	48
Висновки до розділу 3.....	58
ВИСНОВКИ.....	59
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	62
ДОДАТКИ.....	68

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Сучасний етап розвитку національної економіки України характеризується високим рівнем тінізації господарських процесів, посиленням фінансових ризиків та негативним впливом корупційних практик на соціально-економічний розвиток держави. В умовах євроінтеграційного курсу, воєнного стану та необхідності відновлення економіки особливої ваги набуває проблема зниження рівня корупції як одного з ключових чинників дестабілізації фінансової системи та перешкоди для сталого економічного зростання. Корупція суттєво впливає на ефективність державного управління, інвестиційну привабливість країни та формування прозорого економічного середовища, викликає недовіру інвесторів.

Поширення корупційних явищ тісно пов'язане з процесами тінізації національної економіки та легалізацією доходів, одержаних злочинним шляхом. Наявність корупційних механізмів сприяє ухиленню від оподаткування, нецільовому використанню бюджетних коштів, зростанню фінансових злочинів і зниженню рівня довіри до державних інститутів. За таких умов формування ефективної системи запобігання корупції та відмиванню коштів є необхідною передумовою забезпечення економічної безпеки держави, стабільності фінансової системи.

Проблеми протидії корупції, детінізації економіки та запобігання відмиванню коштів досліджували у своїх працях такі вітчизняні та зарубіжні науковці, як В. Геєць, А. Мокій, О. Бандурка, Т. Кравченко, О. Терещенко, І. Школьник, С. Лекарь та інші. У процесі виконання кваліфікаційної роботи використано статистичні й аналітичні матеріали міжнародних організацій, дані державних органів України, результати наукових досліджень та чинну нормативно-правову базу. Водночас, незважаючи на значну кількість наукових напрацювань, питання зниження рівня корупції як передумови детінізації національної економіки та підвищення ефективності механізмів

запобігання відмиванню коштів потребують подальшого комплексного дослідження з урахуванням сучасних економічних і інституційних викликів.

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є теоретичне обґрунтування та розроблення практичних рекомендацій щодо зниження рівня корупції як ключової передумови детінізації національної економіки та підвищення ефективності механізмів запобігання відмиванню коштів.

Для досягнення поставленої у кваліфікаційній роботі мети визначено наступні завдання:

- визначити поняття корупції як економіко-правового явища: сутність, прояви та місце в процесах тінізації економіки;
- дослідити характеристику напрямів впливу корупційних практик на формування тіньової економіки та легалізацію доходів злочинного походження;
- проаналізувати сучасний стан, динаміка та галузеві особливості корупції в Україні;
- оцінювання впливу корупції на детінізацію економіки та систему запобігання відмиванню коштів
- удосконалення національних механізмів антикорупційної політики та фінансового контролю;
- дослідження напрямів використання міжнародного досвіду у формуванні ефективної системи протидії корупції та відмиванню коштів.

Об'єктом дослідження є корупційні процеси та пов'язані з ними явища тінізації національної економіки й легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні засади формування і реалізації механізмів зниження рівня корупції як передумови детінізації національної економіки та підвищення ефективності системи запобігання відмиванню коштів.

Методи дослідження. У процесі виконання кваліфікаційної роботи застосовано сукупність загальнонаукових і спеціальних методів пізнання. Системний підхід та аналітичний метод використано для формування логіки дослідження й розгляду корупції, тінізації економіки та відмивання коштів як взаємопов'язаних елементів єдиного соціально-економічного механізму. Метод наукового абстрагування, аналізу та синтезу застосовано для уточнення понятійного апарату, узагальнення теоретичних положень і формування висновків. Для дослідження динаміки показників рівня корупції та оцінювання результативності антикорупційних заходів використано методи порівняння та статистичного аналізу. Графічний і табличний методи застосовано з метою наочного представлення результатів дослідження.

Інформаційну основу кваліфікаційної роботи становлять праці вітчизняних і зарубіжних науковців з проблем протидії корупції, детінізації економіки та фінансової безпеки, аналітичні й статистичні матеріали державних органів України, дані міжнародних організацій, чинні нормативно-правові акти у сфері запобігання корупції та відмиванню коштів, матеріали науково-практичних конференцій, а також офіційні та перевірені електронні інформаційні ресурси.

Інформація про практичне значення роботи, апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дослідження кваліфікаційної роботи розглядалися під час проведення Міжнародної науково-практичної конференції «Сталі бізнес-моделі як драйвер трансформації інституційного середовища розвитку підприємництва» 27 лютого 2026 року.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається з анотації українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (46 найменувань на 6 сторінках), 1 додаток. Загальний обсяг роботи становить 69 сторінку, який містять 9 таблиць і 7 рисунків.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КОРУПЦІЇ В КОНТЕКСТІ ДЕТИНІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ ТА ПРОТИДІЇ ВІДМИВАННЮ КОШТІВ

1.1. Корупція як економіко-правове явище: сутність, прояви та місце в процесах тінзації економіки

Корупція належить до найбільш небезпечних соціально-економічних і правових викликів сучасного суспільства, оскільки вона істотно гальмує економічний розвиток держави, знижує рівень довіри громадян до органів влади та створює сприятливі умови для поширення тіньових процесів у національній економіці. Наявність корупційних практик сприяє формуванню середовища, у якому ускладнюється контроль за фінансовими потоками та активізуються механізми легалізації доходів, отриманих незаконним шляхом. У світовому масштабі корупція розглядається як чинник, що негативно впливає на стабільність фінансових систем, рівень соціальної захищеності населення та безпекову ситуацію, а також як перешкода для сталого економічного зростання.

Для України проблема поширення корупції та пошук результативних інструментів її стримування набувають особливої значущості в умовах дії правового режиму воєнного стану. У цей період актуалізується потреба в забезпеченні прозорості фінансово-економічних операцій, підвищенні ефективності використання бюджетних і залучених ресурсів, а також створенні передумов для зростання інвестиційної привабливості країни. Відсутність дієвих антикорупційних механізмів ускладнює реалізацію державної економічної політики та посилює ризики фінансової дестабілізації [2; 13].

Корупція як складне соціально-економічне явище функціонує не ізольовано, а перебуває у тісному взаємозв'язку з іншими деструктивними

процесами. Передусім ідеться про її взаємну зумовленість із тінізацією економічної діяльності та процесами легалізації доходів, отриманих злочинним або неправомірним шляхом. З одного боку, корупційні механізми сприяють виникненню нелегальних фінансових потоків, ухиленню від сплати податків і підтримці криміналізованих економічних структур. З іншого боку, саме тіньова економіка та відмивання незаконних доходів створюють сприятливе середовище для поширення корупційних практик, які часто використовуються як інструмент швидкого вирішення економічних і управлінських проблем. У результаті формується замкнений причинно-наслідковий ланцюг, у межах якого корупція одночасно виступає як джерелом, так і наслідком глибоких соціально-економічних дисбалансів.

Відповідно до статті 1 Закону України «Про запобігання корупції»: «корупція — використання особою наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди такій особі або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей» [25].

Згідно із дослідженнями міжнародної неурядової організації Transparency International, корупція проявляється у протиправній поведінці представників публічної влади, зокрема державних службовців і політичних діячів, яка полягає у використанні наданих їм владних повноважень у власних інтересах або в інтересах наближених осіб. Такі дії спрямовані на отримання неправомірної вигоди та призводять до незаконного збагачення, що суперечить принципам законності, доброчесності й суспільного інтересу держави [43].

О. Бондаренко зазначає, що корупція є складним соціально-економічним і правовим явищем, що проявляється у зловживанні владними,

службовими або управлінськими повноваженнями з метою отримання особистої чи групової вигоди матеріального або нематеріального характеру. Вона виникає внаслідок поєднання інституційних недоліків, низького рівня правової культури, економічної нерівності та слабкості механізмів контролю. Корупція негативно впливає на ефективність державного управління, спотворює ринкові механізми, обмежує конкуренцію та підриває довіру суспільства до органів влади [2].

О. Користін, А. Постолітак стверджували, що корупцію можна визначити як систематичний процес неправомірної взаємодії між посадовими особами та іншими суб'єктами економічних відносин, у межах якого службові повноваження використовуються як інструмент обміну на неправомірні вигоди. Таке явище охоплює не лише окремі правопорушення, а й формування стійких корупційних практик і неформальних правил поведінки, що закріплюються в економічному та управлінському середовищі. У результаті корупція перетворюється на фактор тінізації економіки та сприяє поширенню фінансових злочинів [10].

Автори В. Самодай та Г. Ковтун визначають що сьогодні корупція являє собою деструктивне явище суспільного розвитку, за якого публічні ресурси, владні повноваження та управлінські рішення використовуються не в інтересах суспільства, а з метою задоволення приватних інтересів окремих осіб або груп. Вона охоплює широкий спектр проявів — від побутової корупції до масштабних схем у сфері публічних фінансів і державного регулювання. Поширення корупції призводить до зниження економічної ефективності, погіршення інвестиційного клімату та посилення соціальної нерівності [34].

Корупція характеризується здатністю виходити за межі окремих держав, набуваючи транснаціонального характеру, що особливо проявляється в умовах глобалізації фінансових потоків. Її сутність охоплює економічні, політичні, правові, психологічні та морально-етичні аспекти, що ускладнює розроблення універсальних механізмів протидії:

- соціальна зумовленість, що проявляється у залежності рівня та форм корупції від стану розвитку суспільства, економіки, правової культури та ефективності державного управління;
- наявність значних соціально-економічних втрат для суспільства, які виникають унаслідок неефективного використання публічних ресурсів, зниження якості державних послуг і гальмування економічного зростання;
- деструктивний вплив на всі сфери суспільного життя, включаючи економічну, політичну, соціальну та правову, що підриває довіру громадян до державних інституцій;
- здатність набувати транснаціональних форм, що зумовлено глобалізацією фінансових потоків, міжнародною економічною взаємодією та трансфером незаконних доходів між країнами;
- багатовимірний характер, який поєднує економічні, політичні, правові, психологічні та морально-етичні складові, що ускладнює виявлення та запобігання корупційним проявам;
- високу адаптивність до змін зовнішнього середовища, що виражається у трансформації корупційних схем відповідно до нових правових, економічних і технологічних умов;
- латентність корупційних проявів, що ускладнює їх виявлення, облік та об'єктивну оцінку реальних масштабів корупції;
- системний вплив на процеси тінізації економіки та легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, що сприяє формуванню стійких нелегальних фінансових потоків;
- здатність відтворюватися та само підтримуватися через формування стійких корупційних практик і неформальних правил взаємодії між суб'єктами економічних і владних відносин [2, 10, 13; 34].

Важливою рисою корупції є її адаптивність, тобто здатність змінювати форми та інструменти залежно від суспільних, правових і економічних трансформацій. Додатково до цього корупція відзначається латентним

характером, що ускладнює її виявлення та об'єктивну оцінку масштабів, має системний вплив на економічні процеси та сприяє поглибленню соціальної нерівності. Таке комплексне розуміння корупції свідчить про те, що протидія їй не може обмежуватися виключно застосуванням правових санкцій і притягненням винних осіб до юридичної відповідальності. Ефективна антикорупційна політика потребує поєднання правових, економічних, організаційних, інституційних і політичних заходів, спрямованих на усунення причин і умов поширення корупційних практик.

У кримінологічному вимірі корупція має низку характерних ознак. Вона виникає переважно у сфері функціонування органів державної влади та місцевого самоврядування, де зосереджені владні та управлінські повноваження. Суб'єктами корупційних правопорушень можуть бути лише особи, які наділені відповідними владними або посадовими функціями. Корупційні взаємовідносини формуються внаслідок неправомірного використання посадових повноважень, які фактично стають об'єктом обміну, у результаті чого посадова особа отримує певні вигоди матеріального чи нематеріального характеру [1; 16].

У сучасній літературі виділяють наступні форми корупції які притаманні всім рівням економіки та економічної діяльності (таблиця 1.1).

Таблиця 1.1

Характеристика різних форм корупції [2; 6; 13; 32]

Форма корупції	Характеристика
Побутова корупція	Проявляється у повсякденній взаємодії громадян з органами влади та публічними установами і пов'язана з наданням або отриманням неправомірної вигоди з метою прискорення, спрощення або уникнення встановлених процедур.
Адміністративна корупція	Виникає у сфері державного управління під час реалізації владних і управлінських повноважень, зокрема при видачі дозволів, ліцензій, погоджень та здійсненні контрольних функцій.
Політична корупція	Охоплює неправомірне використання політичної влади та впливу з метою отримання особистих або партійних вигод, включаючи незаконне фінансування політичної діяльності та маніпулювання виборчими процесами.

продовження таблиці 1.1

Економічна корупція	Пов'язана з використанням службового становища у сфері господарської діяльності для одержання фінансових переваг, спотворення конкурентного середовища та отримання контролю над економічними ресурсами.
Корупція у сфері публічних фінансів	Проявляється під час розподілу та використання бюджетних коштів, державних закупівель, субсидій і грантів, що призводить до нецільового використання фінансових ресурсів.
Судова корупція	Характеризується неправомірним впливом на діяльність судових органів з метою ухвалення вигідних рішень або уникнення юридичної відповідальності.
Корупція у правоохоронних органах	Полягає у зловживанні повноваженнями посадових осіб правоохоронних органів з метою приховування правопорушень, уникнення відповідальності або отримання незаконної вигоди.
Корпоративна корупція	Виникає у приватному секторі та проявляється у використанні службового становища працівниками або керівниками підприємств для отримання особистої вигоди всупереч інтересам компанії чи партнерів.
Транснаціональна корупція	Охоплює корупційні дії, що виходять за межі однієї держави та пов'язані з міжнародною торгівлею, інвестиціями, фінансовими операціями та відмиванням коштів.

Прояви корупції є різноманітними за формами, масштабами та сферами поширення, що зумовлює її складний і багатовимірний характер. Вони виникають у процесі реалізації владних, управлінських і регуляторних повноважень та охоплюють як публічний, так і приватний сектори економіки. Найпоширенішим проявом корупції є зловживання службовим становищем, коли посадові особи використовують надані їм повноваження не в інтересах суспільства, а з метою отримання особистої вигоди або забезпечення переваг для третіх осіб.

Однією з ключових форм прояву корупції є отримання, пропозиція або надання неправомірної вигоди у матеріальній чи нематеріальній формі. Такі дії можуть бути спрямовані на прискорення прийняття управлінських рішень, уникнення відповідальності, отримання дозволів, ліцензій чи доступу до обмежених ресурсів. Корупційні прояви також часто виявляються у формі фаворитизму, протекціонізму та конфлікту інтересів, коли рішення ухвалюються на користь пов'язаних осіб або окремих економічних груп [6; 32].

У сфері економічних відносин корупція проявляється через спотворення конкурентного середовища, маніпулювання результатами державних закупівель, нецільове використання бюджетних коштів і створення штучних бар'єрів для суб'єктів господарювання. Такі практики стимулюють тінізацію економіки, оскільки підприємства змушені вдаватися до неформальних механізмів ведення діяльності, ухилення від оподаткування та приховування реальних фінансових результатів. Унаслідок цього формуються нелегальні фінансові потоки та зростає рівень економічної злочинності.

Важливим проявом корупції є її інституційний характер, за якого корупційні практики набувають системності та закріплюються як неформальні правила взаємодії між державою, бізнесом і суспільством. У таких умовах корупція перестає бути сукупністю поодиноких правопорушень і трансформується у стійкий елемент економічних відносин, що ускладнює її виявлення та подолання. Особливу небезпеку становлять латентні прояви корупції, які не мають очевидних ознак правопорушень, але істотно впливають на ефективність економічних процесів [2; 32].

Основними відносинами економічно-фінансової сфери, які можуть мати корупційні прояви можна, та негативно впливатимуть на рівень довіри, ефективність розвитку сфери подані в таблиці 1.2.

Таблиця 1.2

Сфера економічно-фінансових відносин, яка пов'язана з корупцією [2; 16; 38]

Сфера економічно-фінансових відносин	Характеристика корупційних проявів
Бюджетні відносини	Пов'язані з розподілом і використанням бюджетних коштів, де корупційні прояви виникають у формі нецільового використання ресурсів, завищення вартості робіт і послуг, маніпулювання бюджетними програмами.
Податкові відносини	Характеризуються сприянням ухиленню від сплати податків, заниженням податкових зобов'язань, непритягненням до відповідальності за порушення податкового законодавства.
Кредитно-фінансові відносини	Проявляються через надання кредитів і фінансових ресурсів на пільгових умовах пов'язаним особам, приховування реального фінансового стану позичальників і маніпулювання фінансовою звітністю.

продовження таблиці 1.2

Інвестиційні відносини	Пов'язані з неправомірним впливом на розподіл інвестиційних ресурсів, отриманням незаконних преференцій, створенням штучних бар'єрів для потенційних інвесторів.
Відносини у сфері державних закупівель	Виявляються у змові учасників торгів, обмеженні конкуренції, виборі переможців за корупційними домовленостями та завищенні вартості закупівель.
Митні відносини	Характеризуються заниженням митної вартості товарів, незаконним звільненням від сплати митних платежів і сприянням контрабандній діяльності.
Фінансовий контроль і нагляд	Проявляються у формальному здійсненні перевірок, приховуванні виявлених порушень і наданні неправомірних переваг підконтрольним суб'єктам.
Банківські відносини	Виникають у процесі здійснення розрахункових операцій, фінансового моніторингу та управління ризиками, коли посадові особи сприяють легалізації незаконних доходів або обходу регуляторних вимог.
Корпоративні фінансові відносини	Пов'язані зі зловживанням управлінськими повноваженнями, маніпулюванням фінансовими потоками підприємств і виведенням капіталу через пов'язані структури.

Місце корупції в процесах тінізації національної економіки проявляється через такі ключові аспекти:

- корупція як каталізатор тіньових економічних процесів. Корупційні практики створюють сприятливі умови для функціонування нелегальної економічної діяльності, оскільки забезпечують уникнення державного контролю, податкового нагляду та фінансового моніторингу. Через використання неправомірних домовленостей суб'єкти господарювання отримують можливість здійснювати економічні операції поза межами правового поля, що стимулює розширення тіньового сектору;
- корупція як інструмент ухилення від оподаткування. Одним із найбільш поширених проявів взаємозв'язку корупції та тінізації є сприяння ухиленню від сплати податків і зборів. Посадові особи, зловживаючи своїми повноваженнями, можуть забезпечувати заниження податкових зобов'язань, приховування доходів або не притягнення до відповідальності, що призводить до втрат бюджету та зниження фінансової спроможності держави;

- корупція як механізм легалізації тіньових доходів. Корупція відіграє важливу роль у процесах легалізації доходів, одержаних злочинним або неправомірним шляхом, шляхом сприяння використанню фінансових установ, фіктивних підприємств і схем виведення коштів. У результаті тіньові фінансові потоки інтегруються в легальний сектор економіки, що ускладнює їх виявлення та контроль;
- корупція як чинник деформації конкурентного середовища. Наявність корупційних механізмів призводить до створення нерівних умов для суб'єктів господарювання, коли переваги отримують неефективні або пов'язані з владою економічні агенти. Це витісняє добросовісний бізнес у тіньовий сектор або змушує його адаптуватися до неформальних правил ведення діяльності;
- корупція як елемент самовідтворення тіньової економіки. Корупційні відносини формують замкнену систему, у якій тіньова економіка генерує фінансові ресурси для підтримки корупційних схем, а корупція, у свою чергу, забезпечує подальше функціонування нелегальних економічних процесів. Така взаємозалежність ускладнює реалізацію політики детінізації та знижує ефективність державного регулювання [1-5; 16].

Отже, корупція займає центральне місце в процесах тінізації національної економіки, виступаючи одночасно причиною, інструментом і наслідком розвитку тіньових економічних відносин, що обумовлює необхідність комплексного підходу до її подолання в межах державної економічної політики. За відсутності системних антикорупційних заходів тіньовий сектор продовжує розширюватися, поглиблюючи фінансові дисбаланси та знижуючи ефективність державного регулювання. Це негативно позначається на формуванні доходної частини бюджету, інвестиційному кліматі та рівні економічної безпеки держави.

1.2. Характеристика напрямів впливу корупційних практик на формування тіньової економіки та легалізацію доходів злочинного походження

У сучасних умовах корупційні практики виступають одним із ключових чинників поглиблення тіньових процесів у національній економіці та активізації легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом. Вони створюють сприятливе середовище для функціонування нелегальних фінансових схем, сприяють ухиленню від державного контролю та знижують ефективність механізмів фінансового моніторингу. Корупція істотно деформує економічні відносини, трансформуючи законні інструменти господарської діяльності у засоби прикриття незаконних фінансових операцій.

Дослідження напрямів впливу корупційних практик на процеси тінізації економіки та відмивання доходів є необхідним для розуміння причинно-наслідкових зв'язків між цими деструктивними явищами. Виявлення основних механізмів такого впливу дозволяє обґрунтувати напрями вдосконалення державної антикорупційної політики, підвищити результативність заходів з детінізації економіки та посилити систему запобігання легалізації злочинних доходів. Саме комплексний аналіз зазначених процесів створює передумови для формування ефективних інструментів економічної безпеки держави.

Корупція як негативне явище виникає внаслідок поєднання соціально-економічних, інституційних і правових чинників та проявляється у зловживанні владними і посадовими повноваженнями з метою отримання неправомірної вигоди, що призводить до деформації економічних відносин, зниження ефективності державного управління та поглиблення процесів тінізації національної економіки. Основні причини виникнення корупції подано на рисунку 1.1.

Рис. 1.1. Основні причини, що впливають на виникнення корупції в сучасних умовах (сформовано автором за даними 2, 10, 13; 34)

Причини виникнення корупції формуються насамперед через інституційні та правові дисфункції держави, які створюють сприятливе середовище для зловживань. Коли структура державного управління є неефективною, повноваження різних органів дублюються, а відповідальність «розмивається», виникають можливості для неформального впливу на прийняття рішень. Додатковим чинником стають прогалини, суперечності та складність законодавства, які дозволяють посадовим особам тлумачити норми на власну користь або створювати штучні бар'єри для суб'єктів господарювання. Водночас слабкий контроль і недостатня результативність правоохоронної та судової системи посилюють відчуття безкарності, а це стимулює поширення корупційних практик як «звичного» механізму вирішення питань. Не менш важливою передумовою є надмірне адміністративне регулювання та громіздкі дозвільні процедури: чим більше формальних етапів і бюрократичних вимог, тим вищою стає спокуса «прискорити» або спростити процес через неправомірні домовленості [6].

Окрім інституційних причин, корупція підтримується соціально-економічними та політичними чинниками, які створюють попит на неформальні механізми взаємодії. Низький рівень оплати праці в окремих секторах державної служби, нерівність доходів населення та загальна економічна нестабільність послаблюють мотивацію до доброчесної поведінки й формують схильність до «компенсаційного» зловживання посадою. Поширення тіньової економіки також виступає фундаментальною причиною корупції, оскільки нелегальний сектор потребує захисту, прикриття та уникнення контролю, що часто забезпечується через корупційні зв'язки. Важливим фактором є низький рівень правової культури та суспільна толерантність до корупції: якщо населення сприймає корупційні дії як «норму» або «побутову необхідність», то відтворюється модель поведінки, у якій хабарництво стає частиною повсякденних практик. Політична складова також є визначальною, адже вплив вузьких груп

інтересів на рішення органів влади, непрозорість фінансування політичних процесів і недостатня підзвітність посадових осіб спричиняють системну корупцію, яка проникає у ключові сфери державного управління та економіки [1; 16].

Взаємозв'язок корупції та тіньової економіки обґрунтовано в дослідженні В. Василевич, Ю. Левченко, які підкреслюють, що ці явища взаємно підсилюють одне одного та формують специфічну систему суспільних відносин, небезпечну для національних інтересів держави. У зв'язку з цим антикорупційні заходи мають реалізовуватися узгоджено з політикою детінізації економіки. Вони вважають, що ефективне зниження корупції можливе за умови зміцнення законодавчої бази, активізації демократичних інститутів, розвитку середнього класу та утвердження моральних цінностей у суспільстві. Отже, подолання корупційно-тіньових схем можливе лише шляхом комплексної взаємодії держави, суспільства й органів влади, спрямованої не лише на боротьбу з наслідками, а й на усунення причин цих явищ [4].

В. Саврамов, зазначає, що вона передбачає скорочення тіньового сектору та переведення економічної діяльності у легальне середовище. Водночас результативність детінізації потребує формування єдиної системи інструментів, які усувають передумови тіньової діяльності та запобігають легалізації її результатів. Погоджуючись із цією позицією, слід наголосити, що складність детінізації зумовлена неструктурованістю тіньового сектору та постійним удосконаленням корупційних схем, що ускладнює створення ефективної аналітично-інформаційної бази для державної політики [33].

Корупція як негативне економічне та соціальне явище має вплив на різні сфери економічної діяльності, поведінку фізичних та діяльність юридичних осіб (рисунок 1.2), економіку держави та ділову репутацію на міжнародному ринку.

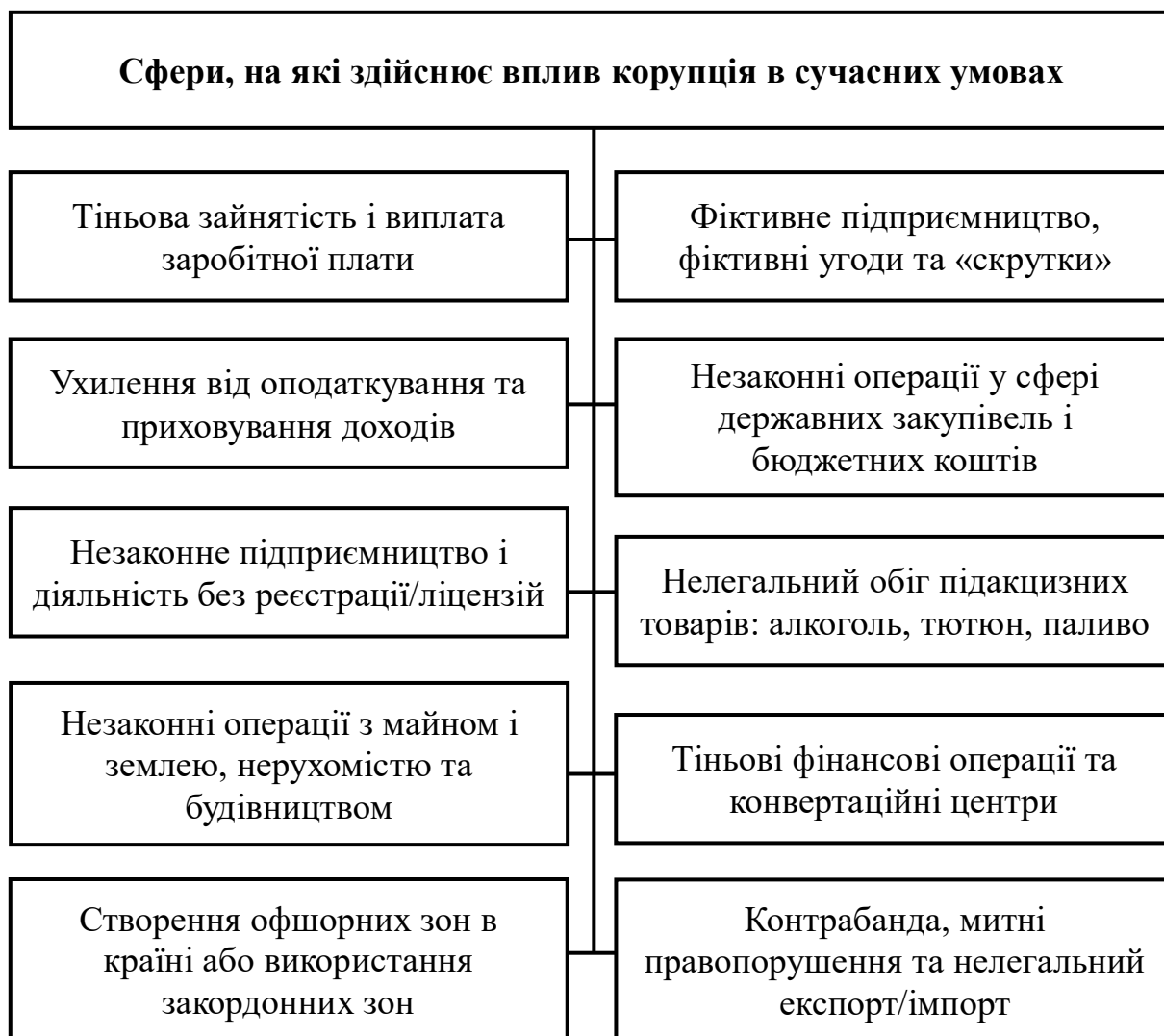

Рис. 1.2. Перелік сфер впливу корупції в сучасних умовах (сформовано автором за даними 4; 11; 24)

Корупція виступає системним фактором розвитку тіньової економіки, оскільки вона забезпечує так зване «адміністративне прикриття» незаконної або напівлегальної діяльності. Через неправомірний вплив на державні та контролюючі органи суб'єкти господарювання отримують можливість обходити формальні правила, уникати перевірок, знижувати рівень податкового навантаження, спрощувати дозвільні процедури або взагалі працювати без необхідних документів. Саме тому корупційні механізми сприяють розширенню тіньової зайнятості, використанню неофіційної праці та виплат у «тіні», що, у свою чергу, зменшує надходження до бюджету та державних соціальних фондів. У результаті держава втрачає ресурси для

реалізації соціальної політики, а також погіршується загальний рівень соціального захисту населення.

Суттєвий вплив корупції проявляється і в податковій сфері, де вона сприяє ухиленню від оподаткування, формуванню фіктивних витрат і приховуванню реальних доходів. Корупційні зв'язки дозволяють підприємствам мінімізувати податкові зобов'язання через неформальні домовленості з посадовими особами, маніпуляції звітністю або використання фіктивних суб'єктів господарювання. Одним із найбільш небезпечних напрямів є підтримка тіньових фінансових схем, включаючи діяльність конвертаційних центрів, використання підставних підприємств і незаконне переведення коштів у готівку. Такі процеси поглиблюють фінансову злочинність і створюють підґрунтя для легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, оскільки тіньові кошти поступово інтегруються в легальний обіг [32].

Окремо слід виділити вплив корупції на зовнішньоекономічну діяльність та ринки підакцизних товарів. Корупційні прояви в митній сфері сприяють контрабанді, заниженню митної вартості товарів, незаконному перетину кордону та ухиленню від сплати митних платежів. Це створює неконкурентні умови для легального бізнесу та збільшує частку нелегального товарообігу. Аналогічно, корупція підтримує існування нелегального ринку підакцизної продукції, зокрема алкоголю, тютюну та пального, де високі прибутки від незаконного обігу формують сталі кримінально-корупційні зв'язки. Таким чином, корупція не лише сприяє поширенню тіньової економіки, але й перетворюється на базовий механізм її відтворення, що зумовлює потребу комплексних заходів детінізації та системної антикорупційної політики.

Також корупція має суттєвий вплив на масштаби тіньової економіки та процеси легалізації доходів злочинного походження, оскільки саме через корупційні механізми забезпечується функціонування нелегальних фінансових схем і обходу державного контролю. Використання

неправомірних домовленостей між посадовими особами та суб'єктами господарювання сприяє приховуванню реальних обсягів економічної діяльності, ухиленню від сплати податків і зборів, а також створенню сприятливих умов для виведення коштів у тіньовий обіг. Тінізація економіки проявляється через такі основні напрями:

- приховування реальних обсягів господарської діяльності та доходів з метою мінімізації податкових зобов'язань і уникнення державного контролю;
- використання неофіційної зайнятості та виплату заробітної плати «в конвертах», що призводить до зменшення надходжень до бюджету та соціальних фондів;
- здійснення підприємницької діяльності без належної реєстрації, ліцензування або з порушенням установлених вимог;
- формування фіктивних витрат і застосування схем штучного заниження фінансових результатів;
- використання фіктивних суб'єктів господарювання та підставних осіб для проведення незаконних фінансових операцій;
- функціонування конвертаційних центрів і незаконне переведення безготівкових коштів у готівку;
- ухилення від митних платежів шляхом заниження митної вартості товарів, контрабанди та порушень у сфері зовнішньоекономічної діяльності;
- незаконний обіг підакцизних товарів, зокрема алкоголю, тютюнових виробів і пального;
- легалізацію доходів, одержаних злочинним шляхом, через фінансові установи, фіктивні угоди та інші схеми інтеграції тіньових коштів у легальний обіг [8; 16].

Розглядаючи вплив на вплив корупції на рівень незаконного збагачення, за таких умов корупція виступає своєрідним «посередником» між легальним і нелегальним секторами економіки, забезпечуючи інтеграцію незаконно

отриманих доходів у формально законні фінансові потоки. Особливо небезпечним є те, що корупційні практики спрощують доступ до фінансових установ, сприяють використанню фіктивних підприємств і конвертаційних центрів, а також ускладнюють роботу систем фінансового моніторингу. Це призводить до зростання обсягів легалізації злочинних доходів і посилення криміналізації економічних процесів. Водночас поширення тіньової економіки формує додаткові фінансові ресурси для підтримки корупційних схем, створюючи замкнене коло взаємозалежності між корупцією, тінізацією та відмиванням коштів.

У результаті зазначених процесів знижується ефективність державної економічної політики, погіршується інвестиційний клімат і послаблюється фінансова безпека держави. Тому протидія корупції має розглядатися як невід'ємний елемент політики детінізації економіки та запобігання легалізації доходів злочинного походження, що потребує комплексного підходу із залученням правових, економічних і інституційних інструментів.

Висновки до розділу 1

У результаті проведеного дослідження визначено, що корупція є складним соціально-економічним і правовим явищем, яке проявляється у неправомірному використанні владних та службових повноважень з метою отримання особистої або групової вигоди. Її сутність полягає у системному викривленні механізмів державного управління та економічних відносин, що зумовлює негативний вплив на всі сфери суспільного життя. Основними формами корупції виступають побутова, адміністративна, політична, економічна та транснаціональна, кожна з яких по-різному впливає на функціонування національної економіки. Виявлено, що корупційні практики відіграють ключову роль у формуванні тіньової економіки, сприяючи ухиленню від оподаткування, розвитку нелегальної підприємницької

діяльності, викривленню конкурентного середовища та створенню умов для легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом.

З'ясовано, що виникнення корупції зумовлюється сукупністю інституційних, правових, економічних і соціальних чинників, серед яких провідне місце посідають недосконалість законодавства, слабкість контролюючих механізмів, економічна нерівність, поширеність тіньового сектору та низький рівень правової культури. Взаємозалежність корупції, тінізації економіки та відмивання коштів формує замкнений цикл самовідтворення цих деструктивних процесів, що істотно ускладнює реалізацію державної економічної політики та підриває фінансову безпеку країни. За таких умов протидія корупції має ґрунтуватися на комплексному підході, який поєднує правові, економічні та інституційні інструменти і спрямований не лише на подолання наслідків, а й на усунення першопричин поширення корупційних практик.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА РІВНЯ КОРУПЦІЇ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАХОДІВ ПРОТИДІЇ В УКРАЇНІ

2.1. Сучасний стан, динаміка та галузеві особливості корупції в Україні

Оцінювання рівня корупції є необхідною передумовою формування ефективної державної антикорупційної політики та визначення пріоритетних напрямів детінізації національної економіки. Рівень корупції відображає стан функціонування публічних інститутів, ступінь прозорості економічних процесів і ефективність механізмів державного контролю. Визначення масштабів корупційних проявів дозволяє виявити найбільш уразливі сфери економіки та державного управління, а також оцінити вплив корупції на фінансову стабільність інвестиційний клімат і рівень економічної безпеки країни. У сучасних умовах соціально-економічних трансформацій та воєнного стану питання об'єктивного вимірювання корупції набуває особливої актуальності, оскільки корупційні ризики істотно зростають в умовах обмежених ресурсів і підвищеного навантаження на систему публічного управління.

Аналіз сучасного стану і динаміки та галузевих особливостей корупції в Україні дає змогу простежити тенденції її поширення та оцінити результативність реалізованих антикорупційних заходів. Дослідження змін рівня корупції у часовому вимірі дозволяє виявити взаємозв'язок між економічними, політичними й інституційними чинниками та корупційними процесами. Таким чином, комплексна оцінка рівня корупції виступає важливим аналітичним інструментом для обґрунтування подальших напрямів управління рівнем корупції в Україні, підвищення ефективності антикорупційної політики держави (Додаток А).

За даними Transparency International Ukraine у 2025 році Індекс сприйняття корупції в Україні склав 36 балів (рисунок 2.1).

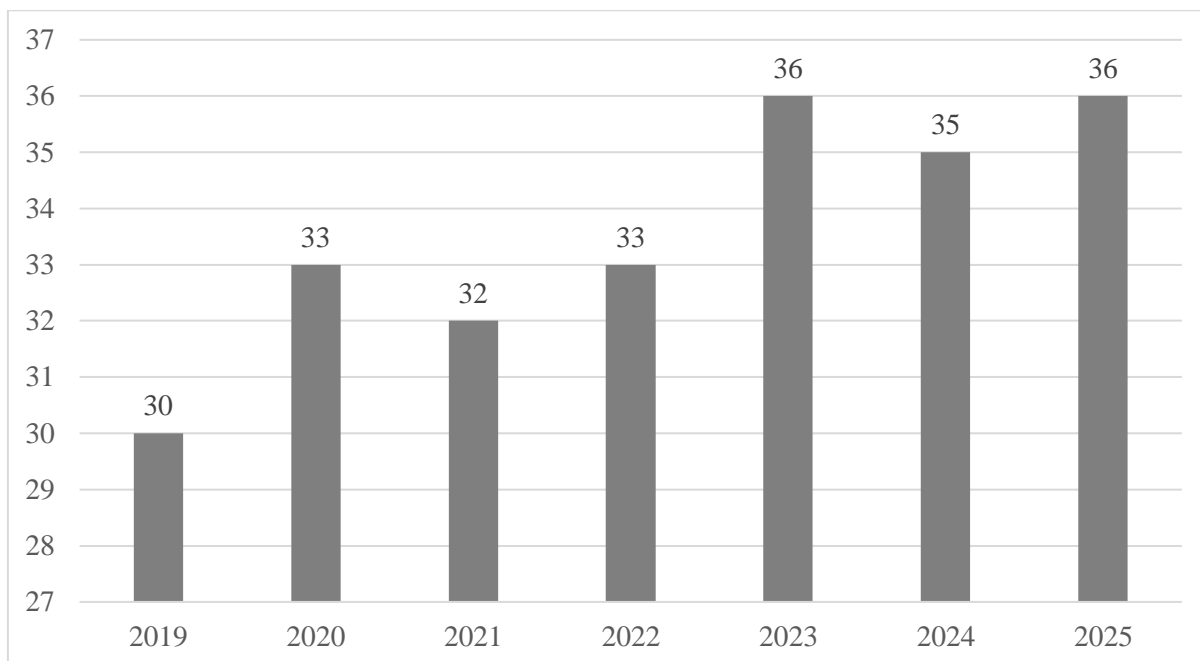

Рис. 2.1. Індекс сприйняття корупції в Україні у 2016-2020 роках

Джерело: складено автором за даними [43]

Таким чином Україна повторила свій результат CPI-2023. Проте якіснішому прориву завадило суттєве гальмування євроінтеграційних реформ та виконання міжнародних зобов'язань, які залишаються основними драйверами змін у країні [43]. За індексом сприйняття корупції в Україні у 2029-2025 років спостерігається загальна тенденція до поступового підвищення показника з 30 балів у 2019 році до 36 балів у 2025 році, що свідчить про певне зниження рівня сприйняття корупції у публічному секторі. Загалом динаміка індексу вказує на позитивні, але нестійкі зміни, що зумовлює необхідність подальшого посилення антикорупційних реформ та інституційних перетворень.

Українці оцінюють поширеність корупції як високу, хоча на практиці стикаються з корупцією все рідше. 91,4% населення вважають, що корупція є певною мірою або дуже поширеною, тоді як 18,7% громадян мали власний досвід корупції. Такі результати загальнонаціонального опитування «Корупція в Україні 2024» проведеного соціологічною компанією Info Sapiens на замовлення Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК) [22] (рисунок 2.2).

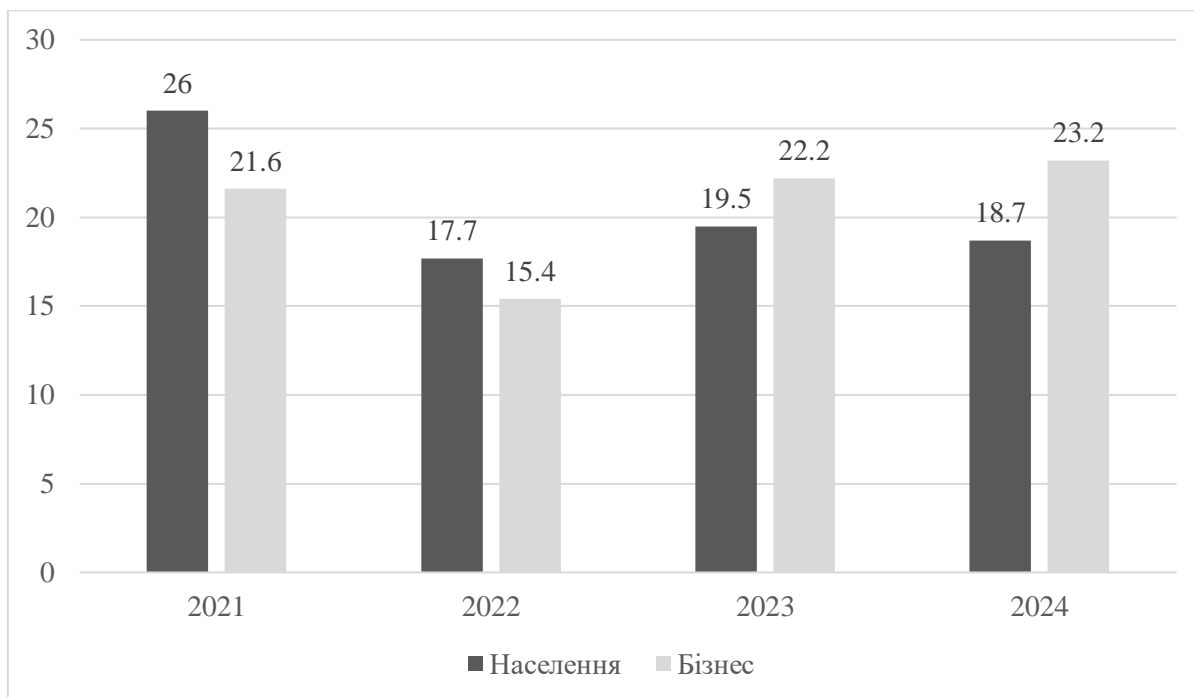

Рис. 2.2. Рівень корупційного досвіду населення та бізнесу протягом 2021-2024 років в Україні, %

Джерело: складено автором за даними [22; 43]

Незважаючи на те, що суспільне уявлення про масштаби корупції в Україні протягом тривалого часу залишається переважно негативними, реальний рівень особистого залучення до корупційних практик: з 26,0% у 2021 році до 18,7% у 2024 році, що свідчить про певне скорочення побутових корупційних практик. Водночас серед представників бізнесу динаміка є менш однозначною: після зменшення показника у 2022 році до 15,4% у наступні роки зафіксовано його зростання до 22,2% у 2023 році та 23,2% у 2024 році. Така ситуація вказує на те, що корупційні ризики для підприємницької діяльності залишаються підвищеними, попри загальне зменшення корупційного досвіду серед населення, і потребують посиленої уваги з боку державної антикорупційної політики.

У 2024 році опитування та дослідження проведені Національним агентством з питань запобігання корупції (рисунок 2.3.) визначили, що корупція посідає 2 місце за серйозністю проблем, що негативно впливають на економіку та Україну загалом.

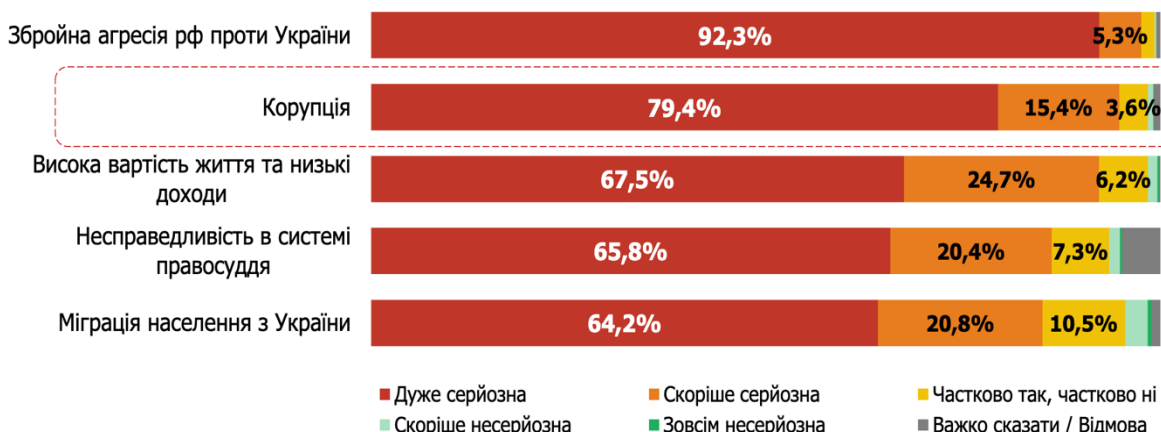

Рис. 2.3. Сприйняття основних проблем в Україні у 2024 році [32]

За результатами, відображеними на рисунку, корупція залишається однією з ключових суспільних проблем в Україні, поступаючи за рівнем серйозності лише збройній агресії РФ проти України. Переважна більшість респондентів (79,4%) оцінює корупцію як дуже або скоріше серйозну проблему, що свідчить про її стабільну значущість у суспільній свідомості. Такий високий рівень занепокоєння корупцією підтверджує необхідність подальшого посилення антикорупційної політики, оскільки за сприйняттям населення вона залишається одним із визначальних чинників соціально-економічної нестабільності та недовіри до державних інституцій.

Рівень корупції в Україні характеризується нерівномірністю поширення та відмінностями у проявах залежно від сфери суспільного життя й державного управління. Загальнонаціональні соціологічні дослідження свідчать про те, що корупція сприймається населенням як одна з найбільш гострих соціально-економічних проблем, що істотно впливає на довіру до інституцій влади, якість публічних послуг та економічну безпеку держави. Водночас реальний досвід корупційної взаємодії має різну інтенсивність у різних секторах, що зумовлює необхідність диференційованого підходу до її аналізу та подолання.

Аналіз свідчить до загальна тенденція корупційного досвіду населення (таблиця 2.1) протягом 2021-2024 років значно скорочується.

Таблиця 2.1

Корупційний досвід населення України протягом 2021-2024 років, %

Сфера	2021	2022	2023	2024
Медицина	57	39,4	32,3	28,5
Освіта (дошкільна та середня)	44	33,5	15,5	15,1
Правоохоронні органи	50,1	38,3	32,7	28,5
Органи влади / місцевого самоврядування	32	13,7	18	20,6
Послуги енергетичних компаній	28,8	28,7	31,4	24,1

Джерело: складено автором за даними [22; 43]

За наведеними даними таблиці 2.1 у 2021-2024 роках спостерігається загальна тенденція до зниження рівня корупційного досвіду населення в більшості сфер. Найвищі показники корупції були зафіксовані в медицині (57%) та діяльності правоохоронних органів (50,1%), однак у наступні роки в цих сферах відбулося суттєве скорочення відповідних показників. Зокрема, у сфері охорони здоров'я частка респондентів із корупційним досвідом зменшилася майже вдвічі й у 2024 році становила 28,5%.

Аналогічна позитивна динаміка спостерігається в освіті, де рівень корупційного досвіду знизився з 44 % у 2021 році до 15,1 % у 2024 році, що може свідчити про посилення контролю та цифровізацію адміністративних процедур. У правоохоронних органах також зафіксовано поступове зменшення показника з 50,1 % до 28,5 %, хоч рівень корупційних ризиків у цій сфері залишається відносно високим. Водночас у діяльності органів влади та місцевого самоврядування після різкого зниження у 2022 році

спостерігається зростання показника у 2023–2024 роках, що вказує на нестійкий характер змін.

Сфера послуг енергетичних компаній демонструє коливальну динаміку: після відносної стабільності у 2021–2022 роках рівень корупційного досвіду зріс у 2023 році до 31,4%, але у 2024 році знову зменшився до 24,1%. Загалом отримані дані свідчать про позитивні зрушення у зниженні корупційних проявів, однак окремі сфери й надалі потребують посиленої уваги з боку державної антикорупційної політики.

Досліджуючи типи корупції з якими стикався український бізнес протягом 2021-2024 років (таблиця 2.2), то варто виділити також позитивні зміни по окремим галузям.

Таблиця 2.2

Корупційний досвід вітчизняного бізнесу в Україні протягом 2021-2024 років, %

Тип корупції	2021	2022	2023	2024
Державні органи влади та місцевого самоврядування	21,6	15,4	16,8	20,6
Правоохоронні органи	29,6	14,1	23,4	20,6
Енергетичні компанії та комунальні послуги	26	21,6	24,1	24,1

Джерело: складено автором за даними [22; 43]

За даними таблиці 2.2 у 2021-2024 роках простежується нерівномірна динаміка корупційного досвіду бізнесу залежно від типу взаємодії з державними та квазідержавними інституціями. Найвищий рівень корупційного тиску у 2021 році був зафіксований у сфері правоохоронних органів (29,6 %), що свідчить про значні ризики зловживання під час контролю та нагляду за діяльністю підприємців. У 2022 році в цій сфері спостерігалось різке зниження показника 14,1 % однак у 2023-2024 роках відбулося його повторне зростання до 23,4 % та 20,6 відповідно, що вказує на нестійкий характер до змін.

Взаємодія бізнесу з органами державної влади та місцевого самоврядування характеризується хвилеподібною динамікою. Після скорочення корупційного досвіду у 2022 році до 15,4 % у наступні роки показник знову зріс і у 2024 році досягнув 20,6 %, що може бути пов'язано з розширенням дозвільних і регуляторних функцій органів влади в умовах воєнного стану. Така тенденція свідчить про збереження корупційних ризиків у сфері адміністративного регулювання підприємницької діяльності.

Сфера енергетичних компаній та комунальних послуг демонструє відносно стабільні, але підвищені показники корупційного досвіду бізнесу протягом усього досліджуваного періоду. У 2021 році цей показник становив 26%, у 2022 році дещо знизився до 21,6%, однак у 2023–2024 роках знову зріс і закріпився на рівні 24,1%. Це свідчить про наявність стійких корупційних ризиків у сфері надання базових послуг, де поєднуються значні фінансові потоки та обмежений рівень конкуренції, що потребує посиленої уваги з боку державної антикорупційної політики.

Основними процесами, що вплинули на зниження корупційних проявів в Україні протягом останніх чотирьох років, можна визначити такі:

- активне впровадження цифрових інструментів у сфері надання публічних послуг та адміністрування, що суттєво зменшило кількість прямих контактів між громадянами, бізнесом і посадовими особами та, відповідно, звузило можливості для неформальних домовленостей;
- інституційне посилення антикорупційної інфраструктури, зокрема підвищення ролі спеціалізованих органів у сфері запобігання та протидії корупції, що сприяло зростанню ризиків викриття корупційних дій і формуванню стримувального ефекту;
- реформування окремих секторів публічного управління, передусім охорони здоров'я, освіти та надання адміністративних послуг, що супроводжувалося стандартизацією процедур, підвищенням

- прозорості фінансування та чіткішим регламентуванням повноважень;
- зростання суспільної нетерпимості до корупції та підвищення рівня громадського контролю, що проявляється у більшій готовності громадян і бізнесу повідомляти корупційні прояви та відмовлятися від участі у них;
  - посилення фінансового моніторингу та контролю за виконанням бюджетних коштів, у тому числі в умовах воєнного стану, що зменшило можливості для зловживань у процесі розподілу та освоєння публічних ресурсів;
  - зовнішньополітичні чинники та євроінтеграційний курс України, які обумовили необхідність гармонізації із європейськими стандартами та виконання зобов'язань перед міжнародними партнерами;
  - зміни у поведінці бізнесу, пов'язані з адаптацією до нових регуляторних умов і підвищення значущості репутаційних ризиків, що поступово зменшує готовність підприємців використовувати корупційні інструменти для вирішення господарських питань.

2.2. Оцінювання впливу корупції на детінізацію економіки та систему запобігання відмиванню коштів

Оцінювання впливу корупції на процеси детінізації економіки та функціонування системи запобігання відмиванню коштів є важливим елементом комплексного аналізу економічної безпеки держави. Корупційні практики суттєво деформують механізми державного регулювання, знижують ефективність фінансового контролю та створюють передумови для формування стійких тіньових фінансових потоків. У таких умовах корупція виступає не лише окремим правопорушенням, а системним

чинником, що ускладнює реалізацію політики детінізації економіки та підриває результативність заходів фінансового моніторингу.

Особливої актуальності дана проблематика набуває в умовах воєнного стану та активізації міжнародної фінансової підтримки України, що зумовлює зростання обсягів публічних ресурсів і підвищення ризиків їх нецільового використання. Взаємозв'язок між корупцією, тінізацією економіки та легалізацією доходів злочинного походження формує замкнену систему, у якій послаблення антикорупційних механізмів автоматично знижує ефективність інструментів протидії відмиванню коштів. Тому оцінка впливу корупції на зазначені процеси є необхідною для обґрунтування напрямів удосконалення державної антикорупційної та фінансової політики.

Розглянемо показник індексу корупції в Україні протягом 2021-2024 років, який щорічно визначає Світовий банк до країн (таблиця 2.3).

Таблиця 2.3

Індекс контролю корупції (Worldwide Governance Indicators) [44]

Рік	Control of Corruption (WGI, Україна)
2021	-0.60
2022	-0.62
2023	-0.58
2024	-0.55

Аналіз даних таблиці 2.3 свідчить, що показник Control of Corruption (WGI) для України у 2021–2024 роках демонструє поступове, хоча й незначне покращення. У 2021 році індекс становив -0,60, у 2022 році спостерігалось незначне погіршення до -0,62, що може бути пов'язано з початком повномасштабної агресії та загальним ускладненням інституційного середовища. Однак у 2023 році значення показника зросло до -0,58, а у 2024 році — до -0,55, що свідчить про певне посилення контролю над корупційними процесами.

Оскільки у методології Світового банку [44] значення індексу вимірюється у діапазоні приблизно від -2,5 до +2,5, де вищі значення означають кращий контроль корупції, позитивна динаміка у 2023-2024 роках може розглядатися як ознака поступового зміцнення інституційної спроможності держави. Водночас збереження від'ємних значень показника вказує на те, що рівень контролю корупції залишається недостатнім і потребує подальшого вдосконалення антикорупційної політики, підвищення прозорості державного управління та посилення механізмів фінансового моніторингу.

Також існує взаємозв'язок між рівнем тіньової економіки та реальним ВВП країни (таблиця 2.4).

Таблиця 2.4

Рівень тіньової економіки та зміна реального ВВП України у 2017–2024 роках, % [9; 44]

Рік	Рівень тіньової економіки, % до офіційного ВВП	Зміна реального ВВП, % до попереднього року
2020	30	-3,8
2021	32	3,4
2022	67,3	-29,1
2023	32	5,3
2024	35	2,9

Аналіз наведених даних свідчить про наявність тісного взаємозв'язку між макроекономічною динамікою та рівнем тіньової економіки в Україні. У 2017–2019 роках спостерігалася відносна економічна стабільність і зростання реального ВВП (2,5–3,3%), що супроводжувалося поступовим зниженням рівня тіньової економіки з 32% до 27%. Це свідчить про позитивний вплив економічного зростання та відносної фінансової стабільності на процеси детінізації.

У 2020 році внаслідок пандемії COVID-19 реальний ВВП скоротився на 3,8%, що спричинило зростання тіньового сектору до 30%. Найбільш різкі зміни зафіксовані у 2022 році: падіння ВВП на 29,1% супроводжувалося різким зростанням рівня тіньової економіки до 67,3% від обсягу офіційного ВВП. Така ситуація зумовлена повномасштабною військовою агресією, руйнуванням виробничих потужностей, міграційними процесами та дестабілізацією фінансово-економічної системи.

У 2023 році та тлі відновлення економіки (зростання ВВП на 5,3 %) рівень тіньової економіки знизився до 32 %, що свідчить про поступове повернення господарської діяльності в легальний сектор. Проте у 2024 році при помірному зростанні ВВП (2,9%) спостерігається певне підвищення рівня тінізації до 35%, що може вказувати на збереження структурних проблем у сфері державного регулювання, податкового адміністрування та контролю за фінансовими потоками. Загалом аналіз підтверджує, що макроекономічна нестабільність та кризові явища прямо впливають на масштаби тіньової економіки, що, своєю чергою, ускладнює процеси детінізації та протидії легалізації доходів злочинного походження.

Рівень корупції безпосередньо впливає як на діяльність підприємств, так і на рівень життя населення, оскільки формує додаткові економічні та соціальні бар'єри розвитку. Для бізнесу корупція означає зростання непрямих витрат, посилення адміністративного тиску, спотворення конкурентного середовища та зниження інвестиційної привабливості, що ускладнює стабільне функціонування і стратегічне планування діяльності. Для населення високий рівень корупції проявляється у зниженні якості публічних послуг, нерівному доступі до ресурсів, недовіри до державних інституцій та уповільненні економічного зростання, що в кінцевому підсумку негативно відображається на доходах, соціальній захищеності та загальному рівні добробуту. Аналіз та опитування проведені серед населення і бізнесу підтверджують негативний вплив корупції (рисунок 2.4).

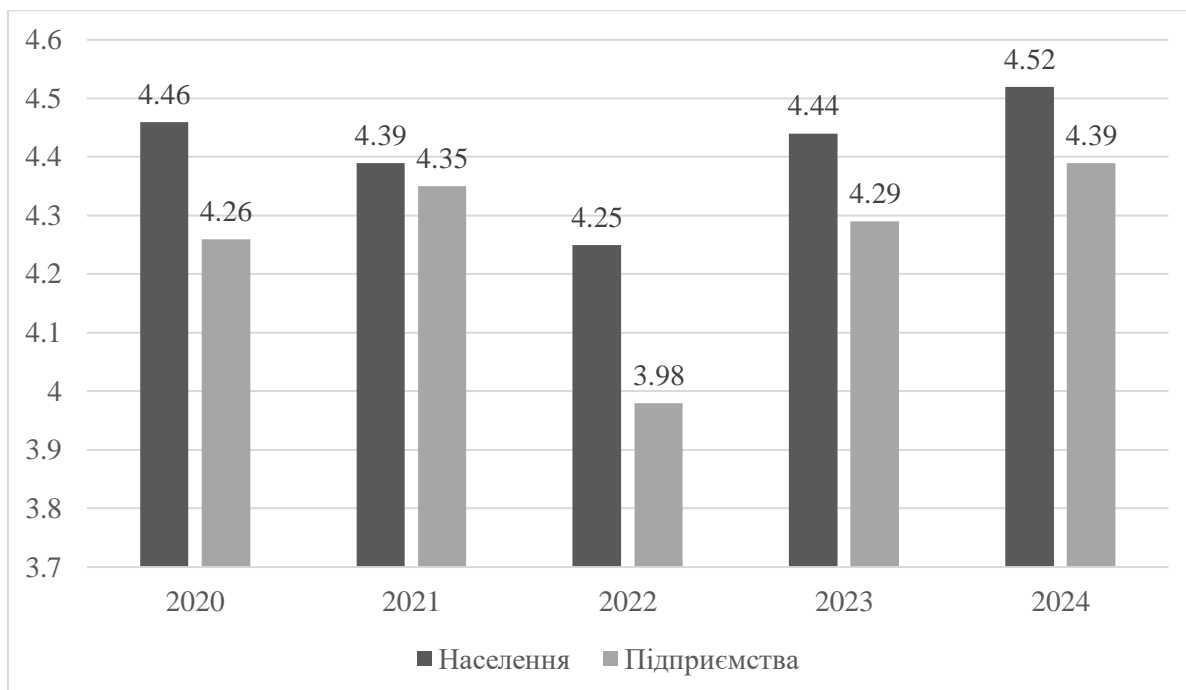

Рис. 2.4. Індекс сприйняття корупції серед населення та підприємств протягом 2020-2024 років

Джерело: складено автором за даними [22]

Наведені на рисунку 2.4 дані свідчать, що протягом досліджуваного періоду рівень сприйняття корупції залишається стабільно високим як серед населення, так і представників бізнесу. Значення індексу в усі роки перевищує 4 бали за 5-бальною шкалою, що означає оцінку корупції як дуже поширеного явища. Найнижчі показники зафіксовані у 2022 році (4,25 — серед населення та 3,98 — серед підприємств), однак уже у 2023–2024 роках спостерігається повторне зростання індексу, що свідчить про посилення відчуття корупційних ризиків у суспільстві.

Водночас цікавою є різниця між загальною оцінкою поширеності корупції та її сприйняттям у сфері безпосередньої діяльності підприємців (2,35 бала). Це свідчить про те, що бізнес більш критично оцінює загальнонаціональний рівень корупції, ніж власний безпосередній досвід у конкретній галузі. Проте високі загальні показники індексу демонструють, що корупція залишається вагомим фактором впливу як на населення, так і на підприємницьке середовище, формуючи недовіру до державних

інституцій, підвищуючи трансакційні витрати бізнесу та стримуючи процеси економічного розвитку і детінізації економіки.

Рівень корупції безпосередньо впливає як на діяльність підприємств, так і на рівень життя населення, оскільки формує додаткові економічні та соціальні бар'єри розвитку. Для бізнесу корупція означає зростання непрямих витрат, посилення адміністративного тиску, спотворення конкурентного середовища та зниження інвестиційної привабливості, що ускладнює стабільне функціонування і стратегічне планування діяльності. Для населення високий рівень корупції проявляється у зниженні якості публічних послуг, нерівному доступі до ресурсів, недовіри до державних інституцій та уповільненні економічного зростання, що в кінцевому підсумку негативно відображається на доходах, соціальній захищеності та загальному рівні добробуту.

Як свідчать дані, подані в додатку А (оцінки населення) та додатку Б (оцінки бізнесу), у 2024 році спостерігається загальне зниження рівня довіри до ефективності антикорупційної діяльності державних органів порівняно з попередніми роками. Серед населення всі показники залишаються на низькому рівні — переважно в межах 1,57–2,15 бала за 5-бальною шкалою, що свідчить про критичне сприйняття результативності боротьби з корупцією. Представники бізнесу оцінюють діяльність органів дещо вище (переважно 1,83–2,60 бала), однак і тут фіксується зниження у 2024 році порівняно з 2022–2023 роками. Водночас серед антикорупційних інституцій традиційно вищі оцінки отримують НАБУ та САП, тоді як найнижчі — Верховна Рада України та центральні органи виконавчої влади. Загалом наведені дані демонструють, що рівень суспільної та бізнес-оцінки ефективності протидії корупції залишається низьким, що негативно впливає на довіру до державних інституцій і стримує процеси детінізації економіки.

Також, опитування серед населення та підприємств показують пріоритетність органів за подолання корупції в Україні (таблиця 2.5).

Таблиця 2.5

Оцінка відповідальності за подолання корупції в Україні (опитування серед бізнесу і населення) протягом 2022-2024 років, %

Інституція	2024 Населення	2024 Бізнес	2023 Населення	2023 Бізнес	2022 Населення	2022 Бізнес
Президент України / ОПУ	56,5	51,9	47,5	48,3	43,9	35,4
Верховна Рада України	39,6	38,5	30,9	39,2	30,5	35
НАБУ	25,8	29,2	36,9	32,4	31,8	37,5
КМУ, міністерства та інші ЦОВВ	22,8	29,4	21,8	25,1	21,3	26,3
НАЗК	22,3	15,3	28,3	18,1	22,7	18
СБУ	15,7	10,9	17,1	9,1	19,8	13,8
ДБР	12,5	9,1	14	9,6	10,8	10,2
ВАКС	11,8	10,3	9,5	13,1	9,8	14,1
САП	11,6	13,1	15,3	11,9	20,1	18,4

Аналіз таблиці 2.5 свідчить, що, на думку населення та бізнесу, основна відповідальність за подолання корупції в Україні покладається насамперед на центральні органи державної влади. У 2024 році найбільша частка респондентів серед населення (56,5%) та бізнесу (51,9%) вважає відповідальним за боротьбу з корупцією Президента України та Офіс Президента. Значна частина опитаних також покладає відповідальність на Верховну Раду України (39,6% серед населення та 38,5% серед бізнесу). Водночас спеціалізовані антикорупційні інституції отримують дещо нижчі показники: НАБУ — 25,8% серед населення та 29,2% серед бізнесу, НАЗК — 22,3% та 15,3% відповідно. Це свідчить про те, що суспільство розглядає боротьбу з корупцією не лише як функцію спеціалізованих органів, а як комплексне завдання усієї системи державного управління. Крім того, порівняння з попередніми роками показує певні зміни у сприйнятті ролі

антикорупційних інституцій: наприклад, рівень очікувань щодо діяльності НАБУ знизився з 39,3% у 2021 році до 25,8% у 2024 році серед населення.

Високий рівень корупції має суттєвий негативний вплив на різні сфери суспільного життя. Для бізнесу корупційні практики створюють додаткові фінансові витрати, підвищують адміністративний тиск та спотворюють конкурентне середовище, що знижує інвестиційну привабливість економіки. За результатами досліджень, у 2024 році близько 202-24 % підприємств зазначили про досвід корупційної взаємодії з державними органами або комунальними структурами. Для населення корупція проявляється у зниженні якості публічних послуг та обмеженні доступу до соціальних ресурсів. Наприклад, частка громадян, які стикалися з корупцією у сфері медицини, у 2021 році становила 57%, а у 2024 році — близько 28,5%, що хоча й свідчить про певне зниження, проте все ще підтверджує поширеність корупційних ризиків у суспільно важливих секторах. Для держави корупція призводить до втрат бюджетних ресурсів, зниження ефективності управління та уповільнення економічного розвитку. За міжнародними оцінками, Україна у 2024 році отримала близько 35 балів за індексом сприйняття корупції, що свідчить про наявність значних інституційних проблем у сфері забезпечення прозорості та підзвітності влади. У сукупності це підтверджує, що корупція є системним фактором, який негативно впливає на соціально-економічний розвиток держави, функціонування бізнесу та добробут населення.

Висновки до розділу 2

Проведене дослідження показало, що корупція залишається однією з ключових соціально-економічних проблем, яка впливає на ефективність функціонування державних інституцій, бізнес-середовища та рівень довіри населення до влади. За результатами аналізу індексу сприйняття корупції

(CPI) встановлено, що у 2021–2024 роках показники України коливалися у межах 32–36 балів, що свідчить про збереження відносно високого рівня сприйняття корупції. Водночас показник контролю корупції за методологією Світового банку у 2021–2024 роках демонструє незначне покращення – від –0,60 до –0,55, що свідчить про поступове посилення інституційних механізмів протидії корупційним проявам.

У ході дослідження було встановлено, що корупційні ризики найбільш відчутні у сферах, пов'язаних із наданням публічних послуг та взаємодією громадян і бізнесу з державними органами. Зокрема, у 2021 році найбільша частка населення повідомляла про досвід корупції у сфері медицини (57%) та правоохоронних органах (50,1%), проте у 2024 році ці показники знизилися до 28,5%. Для бізнесу найбільш проблемними залишаються взаємодія з правоохоронними органами, органами влади та енергетичними компаніями, де рівень корупційного досвіду у 2024 році становив близько 20–24%. Крім того, результати соціологічних досліджень свідчать про низьку оцінку ефективності антикорупційної діяльності державних органів: за 5-бальною шкалою більшість інституцій отримують оцінки на рівні близько 1,6–2,6 бала. Це свідчить про збереження високого рівня недовіри населення та бізнесу до результативності антикорупційної політики держави.

Проведений аналіз також підтвердив тісний взаємозв'язок між рівнем корупції, масштабами тіньової економіки та загальною макроекономічною ситуацією. Зокрема, у 2022 році в умовах різкого падіння реального ВВП на 29,1% рівень тіньової економіки зріс до 67,3% від офіційного ВВП, що свідчить про посилення неформальних економічних процесів у період кризових явищ. У 2023–2024 роках із відновленням економічної активності рівень тінізації скоротився до 32–35%, однак він і надалі залишається значним.

РОЗДІЛ 3. ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ЗНИЖЕННЯ РІВНЯ КОРУПЦІЇ ЯК ЧИННИК ДЕГЕНЕРАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

3.1. Удосконалення національних механізмів антикорупційної політики та фінансового контролю

Удосконалення національних механізмів антикорупційної політики та фінансового контролю є важливим напрямом забезпечення економічної безпеки держави та підвищення ефективності функціонування публічних інституцій. Корупційні прояви негативно впливають на економічний розвиток країни, спричиняють втрати державного бюджету, спотворюють конкурентне середовище та знижують довіру населення до органів державної влади. У зв'язку з цим формування дієвих механізмів протидії корупції повинно базуватися на комплексному підході, що поєднує вдосконалення законодавчої бази, підвищення прозорості діяльності державних органів та посилення контролю за використанням фінансових ресурсів.

Особливе значення у системі протидії корупції має розвиток ефективної системи фінансового контролю, яка забезпечує прозорість бюджетних процесів, контроль за рухом фінансових потоків та запобігання незаконному використанню державних коштів. Посилення фінансового моніторингу сприяє своєчасному виявленню підозрілих фінансових операцій, що можуть бути пов'язані з легалізацією доходів, отриманих злочинним шляхом. У сучасних умовах важливо забезпечити взаємодію між органами фінансового контролю, правоохоронними структурами та спеціалізованими антикорупційними інституціями, що дозволить підвищити результативність антикорупційної політики та мінімізувати ризики виникнення корупційних схем. Основні напрями удосконалення національних механізмів

антикорупційної політики та фінансового контролю, на нашу думку є ті, що представлені на рисунку 3.1.

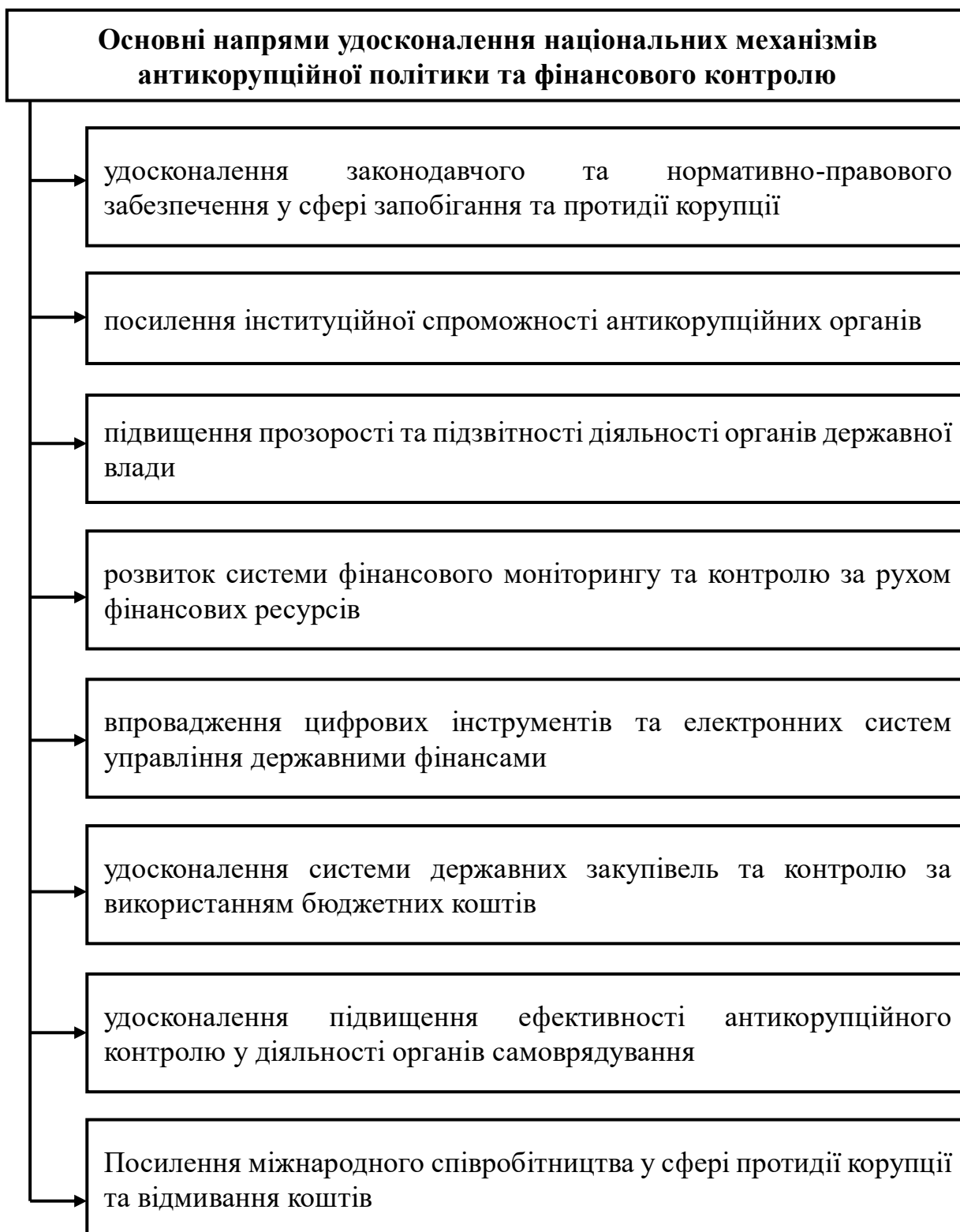

Рис. 3.1. Перелік основних напрямів удосконалення національних механізмів антикорупційної політики та фінансового контролю [4; 37; 45]

Удосконалення законодавчого та нормативно-правового забезпечення у сфері запобігання та протидії корупції є одним із ключових напрямів підвищення ефективності антикорупційної політики держави. Насамперед це передбачає системне оновлення та гармонізацію чинного антикорупційного законодавства з урахуванням сучасних економічних і соціальних викликів, а також приведення його у відповідність до міжнародних стандартів та вимог європейського законодавства. Важливим аспектом є усунення прогалин і колізій у нормативно-правових актах, які можуть створювати передумови для зловживань або неоднозначного трактування норм права під час їх практичного застосування.

Особливої актуальності удосконалення антикорупційного законодавства набуває в умовах воєнного стану, коли держава стикається з новими ризиками, пов'язаними з управлінням значними фінансовими ресурсами, міжнародною допомогою, відбудовою інфраструктури та державними закупівлями. У таких умовах законодавство повинно бути більш гнучким та адаптивним до нових загроз, що потребує запровадження додаткових механізмів контролю за використанням бюджетних коштів, посилення відповідальності за корупційні правопорушення та удосконалення процедур фінансового моніторингу. Крім того, важливим напрямом удосконалення законодавчої бази є:

- розвиток правових інструментів, спрямованих на підвищення прозорості діяльності органів влади та мінімізацію корупційних ризиків у процесі прийняття управлінських рішень;
- вдосконалення механізмів електронного декларування;
- регулювання конфлікту інтересів;
- посилення контролю за фінансовими операціями посадових осіб;
- розширення можливостей громадського контролю.

Посилення інституційної спроможності антикорупційних органів повинно відбуватися через:

- забезпечення належного фінансового та матеріально-технічного забезпечення антикорупційних органів, що дозволить підвищити ефективність проведення аналітичної, слідчої та контрольної діяльності;
- підвищення професійного рівня працівників антикорупційних інституцій шляхом системного навчання, підготовки та перепідготовки кадрів у сфері антикорупційної діяльності, фінансового моніторингу та протидії легалізації злочинних доходів;
- удосконалення механізмів міжвідомчої взаємодії між антикорупційними органами, правоохоронними структурами, органами фінансового контролю та судовою системою;
- розширення використання сучасних цифрових технологій та аналітичних інструментів для виявлення корупційних ризиків, аналізу фінансових операцій та моніторингу підозрілих транзакцій;
- підвищення рівня незалежності антикорупційних органів від політичного впливу та забезпечення прозорості їх діяльності;
- удосконалення процедур розслідування корупційних правопорушень та скорочення строків розгляду відповідних справ;
- розвиток міжнародного співробітництва у сфері протидії корупції та обміну інформацією між антикорупційними органами різних держав.

Ще одним важливим напрямом удосконалення антикорупційної політики є підвищення прозорості та підзвітності діяльності органів державної влади, який, на нашу думку, повинен передбачати створення умов для відкритості прийняття управлінських рішень, доступності публічної інформації та посилення контролю за діяльністю посадових осіб. Це може бути досягнуто шляхом розширення використання електронних платформ публічного управління, розвитку відкритих державних реєстрів, удосконалення системи електронного декларування доходів та майна посадових осіб, а також регулярного оприлюднення інформації про використання бюджетних коштів. Важливим елементом підвищення

прозорості є також забезпечення ефективного громадського контролю, що дозволяє суспільству брати активну участь у моніторингу діяльності органів влади та сприяє формуванню більш відповідального й підзвітного державного управління.

Розвиток системи фінансового моніторингу та контролю за рухом фінансових ресурсів є одним із ключових напрямів підвищення ефективності протидії корупції та запобігання легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом. Ефективна система фінансового контролю дозволяє своєчасно виявляти підозрілі фінансові операції, відстежувати рух коштів та запобігати використанню фінансової системи для здійснення незаконної діяльності. У цьому контексті важливим є удосконалення механізмів фінансового моніторингу, зокрема шляхом розширення можливостей аналізу фінансових транзакцій, посилення контролю за операціями з високим рівнем ризику та підвищення рівня координації між державними органами, що здійснюють контроль у фінансовій сфері.

Особливу роль у цьому процесі відіграє розвиток цифрових технологій та автоматизованих систем аналізу фінансових даних, які дозволяють значно підвищити ефективність виявлення корупційних схем і незаконних фінансових потоків. Впровадження сучасних інформаційних систем обробки даних, інтеграція державних реєстрів та обмін інформацією між органами фінансового контролю, правоохоронними структурами та антикорупційними інституціями сприятимуть підвищенню прозорості фінансових операцій. Крім того, важливим є посилення міжнародної співпраці у сфері фінансового моніторингу, що дозволить ефективніше відслідковувати транскордонні фінансові операції та запобігати відмиванню коштів через міжнародні фінансові канали.

В сучасних умовах актуальним є впровадження цифрових інструментів та електронних систем управління державними фінансами, що сприяє підвищенню прозорості бюджетних процесів та зменшенню можливостей для зловживань у сфері публічного управління. Використання цифрових

технологій дозволяє автоматизувати значну частину фінансових процедур, мінімізувати людський фактор у прийнятті управлінських рішень та забезпечити відкритий доступ до інформації про використання державних коштів. Крім того, електронні системи сприяють оперативному виявленню порушень, підвищують ефективність контролю за фінансовими потоками та створюють додаткові інструменти для громадського і державного моніторингу (таблиця 3.1).

Таблиця 3.1

Вплив цифрових інструментів на зниження рівня корупції

Цифровий інструмент	Вплив на рівень корупції
Система електронних публічних закупівель ProZorro	Забезпечує відкритість і прозорість державних закупівель, зменшує можливості для змови та неефективного використання бюджетних коштів
Портал державних послуг Дія	Мінімізує прямий контакт громадян із чиновниками, що знижує ризики побутової корупції
Система електронного декларування	Дозволяє контролювати доходи та майновий стан посадових осіб, сприяє виявленню незаконного збагачення
Платформа ProZorro.Продажі	Забезпечує прозорий продаж державного та комунального майна, зменшуючи можливості для корупційних схем
Єдиний вебпортал відкритих даних	Надає доступ до публічної інформації про фінансову діяльність державних органів, що посилює громадський контроль, має можливість отримувати пропозиції від бізнесу та населення
Системи електронного фінансового моніторингу	Дозволяють автоматично виявляти підозрілі фінансові операції та корупційні ризики, які негативно впливають на економіку

Джерело: сформовано автором за даними 4; 8; 21; 22

Важливим етапом реалізації антикорупційної політики, на наш погляд має стати не лише розробка й прийняття чергової антикорупційної стратегії, яка відповідає сучасним умовам розвитку та базується на результатах передових вітчизняних досліджень та соціологічних опитувань й формується на основі використання світового досвіду і рекомендацій міжнародних організацій за результатами оцінки й моніторингу стану запобігання та протидії корупції в Україні, а реалізація цієї стратегії у практичній площині з урахуванням реалій сьогодення. При цьому пріоритетне значення має запровадження багатоступеневої методики оцінки корупційних ризиків у законодавстві, як на рівні розробників проектів нормативно-правових актів (формалізована самооцінка), на рівні спеціалізованих підрозділів (базова офіційна експертиза перед прийняттям відповідного акта), на рівні громадської (неофіційної) експертизи, яка забезпечується існуванням прозорої процедури нормопроекування та доступністю інформації для громадськості, так і на рівні контрольної експертизи, з подальшим узагальнення практики проведення такої експертизи, з метою виявлення та усунення виявлених системних недоліків при розробленні проектів актів [45].

Крім того, удосконалення національних механізмів антикорупційної політики передбачає впровадження сучасних інструментів цифрового контролю, підвищення відкритості державного управління та активізацію громадського контролю за діяльністю органів влади. Використання електронних систем управління державними фінансами, автоматизованих процедур надання адміністративних послуг та відкритих реєстрів сприяє зменшенню можливостей для зловживання службовим становищем. Таким чином, підвищення ефективності антикорупційної політики та фінансового контролю є важливою передумовою детінізації економіки, зміцнення фінансової дисципліни та забезпечення стабільного соціально-економічного розвитку держави.

3.2. Використання міжнародного досвіду у формуванні ефективної системи протидії корупції та відмиванню коштів

Використання міжнародного досвіду у формуванні ефективної системи протидії корупції та відмиванню коштів є надзвичайно важливим в умовах глобалізації фінансових процесів та інтеграції України у світовий економічний простір. Сучасні корупційні схеми та механізми легалізації доходів злочинного походження дедалі частіше мають транскордонний характер, що потребує узгоджених дій на міжнародному рівні. У цьому контексті імплементація кращих практик розвинених країн, адаптація міжнародних стандартів у сфері фінансового моніторингу, а також врахування рекомендацій міжнародних організацій сприяють підвищенню результативності національної антикорупційної політики та зміцненню інституційної спроможності держави.

Крім того, орієнтація на міжнародний досвід дозволяє удосконалити механізми прозорості державного управління, підвищити рівень підзвітності посадових осіб та посилити контроль за фінансовими потоками. Важливим є запозичення інструментів електронного урядування, незалежного антикорупційного аудиту, ризик-орієнтованого фінансового моніторингу та ефективної міжвідомчої взаємодії, які довели свою ефективність у країнах із високим рівнем інституційної довіри. Таким чином, системне врахування міжнародного досвіду не лише сприяє вдосконаленню внутрішніх механізмів протидії корупції та відмиванню коштів, а й підвищує авторитет держави на міжнародній арені та зміцнює довіру іноземних партнерів і інвесторів.

Україна бере активну участь у міжнародних ініціативах у сфері запобігання та протидії корупції, реалізуючи відповідні програми, здійснюючи обмін інформацією щодо корупційних правопорушень за участю резидентів і нерезидентів, а також долучаючись до міжнародних конференцій, круглих столів і професійних форумів. Крім того, держава

укладає міжнародні угоди та меморандуми, спрямовані на зміцнення співпраці у сфері антикорупційної політики та фінансового контролю, проводить спільні навчання щодо подолання корупції особливо в сучасних воєнних умовах..

Як зазначалося раніше, Україна підтримує міжнародне співробітництво у сфері протидії корупції з 77 державами світу. Водночас, на нашу думку, потенціал використання практичного досвіду розвинених країн, які мають тривалішу історію формування та впровадження антикорупційних механізмів, реалізується не в повній мірі. Системне запозичення ефективних моделей управління та контролю могло б сприяти більш результативному досягненню національних антикорупційних цілей.

Країни Європейського Союзу застосовують достатньо ефективні механізми протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом. Основою цієї системи є ризик-орієнтований підхід, за якого фінансові установи не зобов'язані автоматично повідомляти правоохоронні органи про всі великі фінансові операції. Інформування відбувається у випадках, коли транзакції мають ознаки підозрілих або пов'язані з високоризиковими юрисдикціями, зокрема офшорними зонами, чи супроводжуються значними обсягами готівкових коштів. Такий підхід дозволяє зосередити ресурси контролю саме на потенційно небезпечних операціях, підвищуючи ефективність фінансового моніторингу.

Аналіз міжнародного досвіду протидії корупції свідчить, що найвищої ефективності досягають ті держави, які реалізують комплексну модель антикорупційної політики. Такий підхід передбачає не лише вдосконалення нормативно-правової бази, а й формування сталої політичної волі, розвиток інститутів громадянського суспільства, підвищення рівня правової культури та активне використання інноваційних інструментів контролю. Більшість розвинених держав Європи – Данія, Швеція, Фінляндія, Нідерланди, Німеччина, Норвегія, Австрія та Швейцарія – демонструють стабільно низькі показники корупції, що стало можливим завдяки системній

прозорості управлінських процесів, відкритості державних фінансів та високому рівню суспільної нетерпимості до зловживань.

У цих країнах законодавчо закріплені механізми виявлення причин та умов виникнення корупційних правопорушень, а спеціально створені органи здійснюють аналітичну та превентивну діяльність. Корупція розглядається як внутрішня та зовнішня загроза національній безпеці, що потребує чіткого розмежування її економічної та політичної складових. Відповідно, система заходів протидії вибудовується з урахуванням специфіки кожної сфери – від публічних фінансів до державного управління та виборчих процесів.

Кожна держава формує власну модель антикорупційної політики з урахуванням соціально-економічних особливостей та історичного розвитку. Для України, з огляду на євроінтеграційний курс, особливо важливою є гармонізація національного законодавства із європейськими та міжнародними стандартами (таблиця 3.2).

Попри здійснені кроки щодо вдосконалення правової бази та інституційної системи, однією з проблем залишається недостатня ефективність адміністративно-правових механізмів міжнародної взаємодії у сфері фінансового контролю. Європейський Союз запровадив уніфіковані підходи до криміналізації корупційних злочинів, встановлення санкційних механізмів та формування спільної політики безпеки, спрямованої на профілактику корупційних проявів і формування культури доброчесності. Основним завданням адміністративно-правового впливу є створення ефективної інституційної системи стимулів, яка забезпечуватиме захист прав громадян, мінімізацію економічних втрат та підвищення ефективності використання державних ресурсів.

Основні аспекти позитивного досвіду зниження рівня корупції в окремих країнах світу (згруповано автором на основі даних 21; 22; 36; 43; 44)

Країна	Особливості протидії корупції та зниження її рівня
Данія	Максимальна відкритість державних процесів; мінімізація бюрократичних процедур; високий рівень довіри до інституцій; жорсткі стандарти прозорості у публічному секторі
Італія	Високий рівень незалежності антикорупційних органів; активна взаємодія державних структур із громадянським суспільством; підзвітність виконавчої влади парламенту; комплексна система розслідування економічних злочинів
Велика Британія	Розвинена система етичних стандартів державної служби; посилений громадський контроль; чітко структуроване антикорупційне законодавство; формування культури нетерпимості до корупції
Фінляндія	Високі стандарти державної служби; конкурентна оплата праці посадовців; поєднання правових норм із традиціями доброчесності; мінімізація криміногенних ризиків у публічному секторі
Німеччина	Конфіскація незаконно набутого майна; реєстр корумпованих компаній; участь громадськості у викритті правопорушень; функціонування системи анонімних повідомлень
США	Діяльність спеціалізованих антикорупційних і фінансових розслідувальних органів (FBI, FinCEN); обов'язкові звіти про підозрілі фінансові операції (SAR); жорсткі санкції за фінансові злочини
Японія	Сильна корпоративна та державна етика; система внутрішнього комплаєнсу; високий рівень дисципліни та суспільного осуду корупційних дій; ефективний фінансовий нагляд

За останнім Індексом сприйняття корупції (CPI) від Transparency International однією з найменш корумпованих держав світу є Данія, яка часто займає перші позиції у світовому рейтингу з високими балами за прозорість

державних інститутів та низькою сприйнятою корупцією у публічному секторі [43]. Інші країни з високими показниками включають Фінляндію, Норвегію, Нову Зеландію та Сінгапур, що відображає стабільну ефективність їх антикорупційних механізмів та інституцій, орієнтованих на запобігання зловживанням владою та забезпечення верховенства права.

Запозичення ключових аспектів такого міжнародного досвіду може допомогти Україні у зниженні рівня корупції та покращенні інституційної спроможності. До найбільш важливих напрямів, які можуть бути адаптовані в українських умовах, належать:

- формування чітких стандартів прозорості та підзвітності діяльності органів влади на всіх рівнях, зокрема через обов'язкове оприлюднення фінансової інформації та рішень у відкритому доступі;
- посилення незалежності судової та антикорупційної системи, включно з гарантуванням незалежного фінансування та професійної підготовки суддів та правоохоронців;
- розвиток ефективних механізмів внутрішнього контролю й комплаєнсу у державних установах, що б мінімізувало можливості для непрозорих рішень і конфліктів інтересів;
- поширення практик ризик-орієнтованого фінансового моніторингу, який дозволяє виявляти та аналізувати підозрілі транзакції без надмірного навантаження на бізнес і законний сектор;
- підтримка та стимулювання громадського контролю через посилення ролі незалежних НУО, медіа і суспільних платформ, що дозволяють звітувати про корупційні прояви та сприяють відповідальності публічних службовців;
- інтеграція цифрових інструментів для автоматизації процедур державного управління, зокрема електронних державних закупівель та електронного декларування, щоб зменшити кількість людського втручання у процеси.

Запровадження таких практик у контексті національної антикорупційної політики сприятиме підвищенню рівня довіри до державних інституцій, зниженню корупційних ризиків та забезпеченню прозорого середовища для економічної діяльності.

Фінляндія традиційно входить до переліку держав із найнижчим рівнем корупції у світі, що підтверджується стабільно високими показниками у міжнародних рейтингах. Особливістю фінської моделі є не стільки наявність окремих спеціалізованих антикорупційних органів, скільки інтеграція принципів доброчесності у всю систему державного управління. Високий рівень правової культури, прозорість бюджетних процесів, відкритість доступу до інформації та мінімізація дискреційних повноважень посадових осіб створюють умови, за яких корупційні ризики значно знижуються ще на превентивному етапі.

Важливим чинником фінської моделі є конкурентний рівень оплати праці державних службовців, що зменшує мотивацію до зловживань, а також чітко сформована система етичних стандартів і внутрішнього контролю. Велику роль відіграє громадянська відповідальність та нетерпимість суспільства до будь-яких проявів службових зловживань.

Для України доцільним є запозичення таких елементів фінської практики, як:

- інтеграція принципів доброчесності у всі рівні державного управління;
- підвищення прозорості прийняття рішень та відкритості бюджетної інформації;
- мінімізація надмірних регуляторних процедур, що створюють корупційні ризики;
- удосконалення системи внутрішнього комплаєнс-контролю у державних органах;
- підвищення стандартів етичної поведінки держслужбовців та посилення дисциплінарної відповідальності;

- формування культури нетерпимості до корупції через освіту та громадський контроль [43; 44].

Німеччина належить до держав із відносно низьким рівнем корупції, що забезпечується системною та послідовною державною політикою у сфері запобігання зловживанням владою. Особливістю німецької моделі є поєднання жорсткої кримінальної відповідальності за корупційні правопорушення з ефективними превентивними механізмами. Значна увага приділяється ліквідації матеріальної основи корупції, зокрема через інститут конфіскації майна, отриманого злочинним шляхом, а також фінансовому розслідуванню незаконних доходів. У країні функціонують спеціалізовані підрозділи при прокуратурі та поліції, які займаються розслідуванням економічних і корупційних злочинів.

Важливим елементом німецької системи є розвинена система внутрішнього контролю у державних органах, наявність антикорупційних уповноважених у федеральних і земельних структурах, а також активне залучення громадськості до викриття порушень. Діє механізм прийому анонімних повідомлень про корупцію, що підвищує рівень виявлення правопорушень. Окрему роль відіграє прозора система державних закупівель і ведення реєстрів компаній, які були викриті у корупційних діях, що обмежує їх доступ до публічних контрактів.

Для України доцільним є запозичення таких елементів німецької практики:

- посилення механізмів конфіскації активів, отриманих унаслідок корупційних злочинів;
- створення або розширення спеціалізованих підрозділів із фінансового розслідування;
- запровадження обов'язкових антикорупційних уповноважених у центральних і регіональних органах влади;
- розвиток системи захисту викривачів та анонімного інформування;

- формування реєстру недоброчесних компаній із обмеженням їх участі у державних закупівлях;
- підвищення прозорості бюджетних процедур та посилення внутрішнього аудиту.

У міжнародній практиці одним із найбільш результативних інструментів запобігання корупції вважається створення ефективної системи захисту та стимулювання викривачів. У Сполучених Штатах Америки ще у 1989 році було ухвалено закон Whistleblower Protection Act, який гарантує працівникам право повідомляти про порушення законодавства, зокрема корупційного характеру, без ризику незаконного переслідування. Законодавство передбачає відповідальність за тиск або репресії щодо осіб, які добросовісно повідомили про правопорушення. Важливу роль у цій системі відіграє федеральний орган — Офіс спеціального уповноваженого США (Office of Special Counsel), який розглядає звернення викривачів, ініціює розслідування та сприяє притягненню винних до відповідальності.

Нормативні положення, зокрема Кодекс федеральних правил США (CFR Title 5), визначають порядок подання інформації та гарантії конфіденційності для викривачів. Крім захисту від переслідування, американська система передбачає матеріальне стимулювання: розмір винагороди може становити від 15% до 25% коштів, стягнутих у результаті розслідування або накладених штрафів. За роки функціонування відповідних механізмів завдяки повідомленням викривачів до бюджету США було повернуто десятки мільярдів доларів, а особи, які надали достовірну інформацію, отримали значні компенсаційні виплати. Важливо, що право на винагороду не обмежується громадянством — головною умовою є достовірність і значущість наданих відомостей щодо порушень [46].

У Японії також сформовано правову систему захисту викривачів, яка ґрунтується на Законі про захист викривачів 2004 року (Whistleblower

Protection Act No. 122 of 2004). Японська модель робить акцент передусім на внутрішньому корпоративному та державному контролі, стимулюючи працівників повідомляти про порушення у своїх організаціях через спеціальні внутрішні канали. Законодавство гарантує захист від звільнення, пониження у посаді чи інших форм дискримінації за умови, що повідомлення зроблено добросовісно та не суперечить суспільним інтересам. Особливістю японської системи є баланс між захистом викривача та охороною прав інших осіб і державних інтересів: інформація не повинна завдавати невинуватої шкоди репутації чи безпеці.

Крім правових гарантій, у Японії значна увага приділяється формуванню корпоративної етики та культури комплаєнсу. Багато компаній мають внутрішні програми доброчесності, спеціальні гарячі лінії та підрозділи з внутрішнього аудиту. Такий підхід спрямований на попередження корупційних ризиків ще до їх перетворення на кримінальні правопорушення. Для України доцільним є запозичення елементів обох моделей: поєднання ефективного правового захисту викривачів, можливості матеріального стимулювання та розвитку внутрішніх механізмів контролю, що сприятиме підвищенню рівня прозорості та формуванню культури нетерпимості до корупції.

Отже, для України, враховуючи досвід багатьох розвинених держав, які протягом тривалого часу демонструють стабільні результати у зниженні рівня корупції, доцільним є впровадження комплексних підходів, що поєднують превентивні, інституційні та контрольні механізми. Практика таких країн, як Данія, Фінляндія, Німеччина, США, Японія та Велика Британія, свідчить про те, що ефективна антикорупційна політика базується не лише на кримінально-правовому переслідуванні, а й на формуванні системи прозорого управління, високих етичних стандартів та дієвого фінансового контролю. У цьому контексті Україна може адаптувати найбільш результативні елементи міжнародного досвіду з урахуванням власних соціально-економічних умов.

До ключових напрямів, які доцільно розвивати в Україні, можна віднести:

- забезпечення реальної незалежності антикорупційних та судових органів;
- посилення механізмів конфіскації незаконно набутого майна та фінансового розслідування;
- впровадження ризик-орієнтованої системи фінансового моніторингу;
- розвиток інституту захисту та матеріального стимулювання викривачів;
- підвищення прозорості державних закупівель та управління бюджетними ресурсами;
- формування високих стандартів етичної поведінки державних службовців;
- мінімізацію надмірного адміністративного регулювання та дискреційних повноважень посадових осіб;
- розвиток внутрішнього комплаєнс-контролю в органах влади та державних підприємствах;
- активне залучення громадянського суспільства та медіа до моніторингу діяльності державних інституцій;
- цифровізацію публічних послуг та автоматизацію управлінських процедур з метою зменшення людського фактору;
- гармонізацію національного законодавства з міжнародними антикорупційними стандартами.

Реалізація зазначених напрямів у комплексі дозволить підвищити ефективність національної антикорупційної політики, зміцнити фінансову дисципліну та сприятиме поступовому зниженню рівня корупції в Україні. Це також створить передумови для детінізації економіки, підвищення інвестиційної привабливості держави та зміцнення довіри громадян і бізнесу до інституцій влади.

Висновки до розділу 3

Обґрунтовано напрями удосконалення національної антикорупційної політики та фінансового контролю, а також проаналізовано можливості використання міжнародного досвіду у зниженні рівня корупції та протидії відмиванню коштів. Визначено, що основними напрямками вдосконалення національної системи є оновлення законодавчої бази з урахуванням викликів воєнного часу, посилення інституційної спроможності антикорупційних органів, підвищення прозорості та підзвітності державної влади, розвиток фінансового моніторингу, а також впровадження цифрових інструментів управління публічними фінансами. Реалізація зазначених заходів сприятиме зменшенню корупційних ризиків, підвищенню ефективності контролю за бюджетними ресурсами та зміцненню довіри суспільства до державних інституцій.

Встановлено, що міжнародний досвід країн із низьким рівнем корупції демонструє важливість комплексного підходу, який поєднує жорстку відповідальність за корупційні правопорушення, розвиток інституту викривачів, прозорість державних процесів, високі етичні стандарти публічної служби та ефективний фінансовий контроль. Узагальнення практик таких держав, як Данія, Фінляндія, Німеччина, США та Японія, дозволило визначити ключові елементи, які можуть бути адаптовані в Україні з урахуванням національних особливостей. Таким чином, системне поєднання внутрішніх реформ із використанням міжнародних напрацювань є необхідною умовою зниження рівня корупції та забезпечення сталого соціально-економічного розвитку держави.

ВИСНОВКИ

На основі проведеного в кваліфікаційній роботі теоретичних та практичних аспектів зниження рівня корупції як основна передумова детінізації національної економіки та запобігання відмиванню коштів можна зробити наступні висновки.

У першому розділі роботи розкрито теоретико-методологічні засади дослідження корупції як економіко-правового явища. Узагальнено наукові підходи до визначення поняття «корупція», що дозволило трактувати її як системне соціально-економічне явище, пов'язане зі зловживанням владними повноваженнями з метою отримання неправомірної вигоди. Обґрунтовано, що корупція має багатовимірний характер і охоплює економічні, правові, політичні та морально-етичні аспекти, а її сутність проявляється у викривленні ринкових механізмів, деформації конкуренції та підриві довіри до державних інститутів.

У межах теоретичного аналізу визначено основні форми та прояви корупції, зокрема політичну, адміністративну, побутову та корпоративну, а також встановлено їхній взаємозв'язок із процесами тінізації економіки. Доведено, що корупція є одним із ключових чинників формування тіньового сектору, оскільки створює умови для ухилення від оподаткування, незаконного перерозподілу ресурсів і легалізації доходів злочинного походження. Теоретичне обґрунтування взаємозв'язку між корупцією, тіньовою економікою та відмиванням коштів дозволило сформувати концептуальну основу подальшого емпіричного аналізу.

У другому розділі роботи здійснено комплексне дослідження корупції як економіко-правового явища, визначено її сутність, основні прояви та місце у процесах тінізації національної економіки. Обґрунтовано, що корупція виступає одночасно причиною, інструментом і наслідком функціонування тіньового сектору, оскільки сприяє незаконному перерозподілу ресурсів, ухиленню від оподаткування та легалізації доходів

злочинного походження. Встановлено, що рівень тіньової економіки в Україні у 2021 році становив близько 32% від офіційного ВВП, у 2022 році – зріс до 67,3% в умовах воєнної агресії, а у 2024 році знизився до 35%, що свідчить про поступове відновлення економічної стабільності, але водночас підтверджує значний вплив корупційних ризиків на економічні процеси.

Дослідження напрямів впливу корупційних практик показало, що найбільш уразливими залишаються сфери медицини, освіти, правоохоронної діяльності та органів влади. Зокрема, частка населення, яке мало корупційний досвід у сфері медицини, зменшилася з 57% у 2021 році до 28,5% у 2024 році, у сфері освіти – з 44% до 15,1%, що свідчить про певну позитивну динаміку. Водночас Індекс сприйняття корупції (CPI) для України коливався в межах 32–36 балів у 2021–2024 роках, що характеризує збереження високого рівня корупційних ризиків. Показник контролю корупції (WGI) у 2021–2024 роках перебував у діапазоні від –0,62 до –0,55, що також підтверджує необхідність посилення інституційної спроможності держави.

У третьому розділі визначено, що оцінювання впливу корупції на процеси детінізації та систему протидії відмиванню коштів засвідчило, що ефективність фінансового моніторингу безпосередньо залежить від рівня прозорості державного управління та незалежності антикорупційних органів. Обґрунтовано напрями удосконалення національних механізмів антикорупційної політики, серед яких – посилення фінансового контролю, цифровізація публічних процесів, розвиток інституту викривачів, підвищення підзвітності органів влади. Дослідження міжнародного досвіду (Данія, Фінляндія, Німеччина, США, Японія) підтвердило, що країни з найнижчим рівнем корупції поєднують сувору відповідальність, високі стандарти доброчесності та ефективні системи фінансового моніторингу. Узагальнені результати дають підстави стверджувати, що комплексне впровадження запропонованих заходів може сприяти зниженню рівня корупції, детінізації економіки та зміцненню фінансової безпеки України.

Водночас доведено, що відсутність належної координації між суб'єктами фінансового моніторингу знижує результативність виявлення підозрілих операцій та ускладнює процес блокування незаконних фінансових потоків. Підвищення рівня міжвідомчої взаємодії, автоматизація обміну даними та впровадження ризик-орієнтованих підходів дозволять своєчасно ідентифікувати корупційні схеми та мінімізувати масштаби легалізації доходів злочинного походження. Таким чином, удосконалення інституційних і цифрових механізмів контролю має стати ключовою умовою формування стійкої системи протидії корупції та тіншовим фінансовим операціям в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акімов О.О. Психологічні аспекти проявів корупції в державному управлінні. *Державне управління: теорія та практика*. 2014. № 1. С. 181- 188.
2. Бондаренко О.С. Сутність поняття «корупція»: легальний та доктринальний аспекти. *Ірпінський юридичний часопис: науковий журнал*. 2020. Випуск 2(4). С. 154–170. URL: DOI 10.33244/2617-4154.1(5).2021.154-170.
3. Буроменський М.В., Волянська О.В., Огай М.Ю., Підкуркова І.В., Сердюк О.В. Корупція в Україні: розуміння, сприйняття, поширеність: звіт результатами опитування підприємців, експертів та населення в цілому. Київ: Ваіте, 2018. 46 с.
4. Василевич В.В., Левченко Ю.О. Національна система запобігання легалізації (відмиванню) майна, одержаного злочинним шляхом. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2024. № 1. С. 487–492. URL: DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.01.86>.
5. Войцехівська С. І. Детінізація економіки як запорука фінансової безпеки держави. *Економіка та суспільство*. 2023. № 56. URL: <https://www.economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2957>.
6. Волошенко А.В. Проблеми здійснення антикорупційних реформ у сучасній Україні та шляхи їх реалізації. *Актуальні проблеми економіки*. 2016. № 8. С. 51–61.
7. Горбан І., Шевченко Н. Фінансовий моніторинг та взаємодія з правоохоронними органами: сучасні проблеми зумовлені динамічністю зовнішнього середовища. *Успіхи і досягнення у науці*, № 9(9), 2024. С. 461-467

8. Гулак О. В., Курило В. І., Дубчак Л. М. До питання про шляхи подолання корупції в Україні. *Право та державне управління*. 2021. № 1. С. 196–201. DOI: <https://doi.org/10.32840/pdu.2021.1.29>
9. Індекс сприйняття корупції – 2025. Transparency International Україна. Офіційний сайт URL: <https://cpi.ti-ukraine.org/#/>
10. Користін О.Є., Постолітак А.І. Загальні підходи до визначення корупційних злочинів у сфері службової та професійної діяльності працівників органів внутрішніх справ. *Право і суспільство*. 2014. № 2. С. 170–176.
11. Корчинський І. О., Мельник С. І. Основні загрози економічній безпеці держави в сучасних умовах розвитку. *Ефективна економіка*. 2019. № 10. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=7369>
12. Курмаєв П.Ю. Аналіз практичних підходів до оцінки рівня корупції у контексті економічної безпеки. *Науковий вісник Ужгородського університету: серія Економіка*. 2013. Випуск 1 (38). С. 179-181.
13. Левчук А.О. Поняття, сутність корупції та корупційних правопорушень. *Юридичний бюлетень*. 2019. Випуск 9. С. 171–177. URL: DOI <https://doi.org/10.32850/2414-4207.2019-9.22>
14. Литвиненко І. В. Правові засади та інституційні механізми запобігання та протидії корупції. Острог: Національний університет «Острозька академія», 2020. 112 с.
15. Мандзіновська Х. О. Економічна безпека держави: сутність, складові елементи та проблеми забезпечення. *Економічні науки. Наукові записки*. 2016. № 2 (53). С. 159–166. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2019.10.79>
16. Марушко Н.С., Шевченко Н.В. Індикатори оцінки рівня корупції в Україні: глобальний вимір. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія економічна: збірник наукових праць* / головний редактор В.І. Франчук. Львів: ЛьВДУВС, 2024. Випуск 1. С.43-52

17. МінФін - Інформаційний ресурс. Рівень корупції, Офіційні статистичні дані. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/>
18. Мордас І. Протидія корупції як чинник детінізації економіки України в умовах євроінтеграції. *Вісник київського національного університету імені Тараса Шевченка. Державне управління*. № 19 (1), 2024. С. 98-101. <https://doi.org/10.17721/2616-9193.2024/19-16/22>
19. Офіційний сайт Європейської бізнес асоціації. URL: <https://eba.com.ua>.
20. Офіційний сайт Світового банку. URL: <https://www.worldbank.org/>.
21. Офіційний сайт Державної служби фінансового моніторингу України. URL: <https://fiu.gov.ua/pages/dijalnist/funkcional/news/Informuvannya-pro-rezultatiroboti-derzhfinmonitoringu-za-2023-rik.html>.
22. Офіційний сайт Національного агентства з питань запобігання корупції. URL : <https://nazk.gov.ua/uk/>
23. Никифорок Д.Й., Бусол О.Ю. Вимір та оцінювання рівня корупції в Україні. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 1. С. 173-178.
24. Пискун Л.М. Теоретико-методологічні основи дослідження тіньової економіки та корупції. *Економіка та держава*. 2021. № 4. С. 143–149. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6806.2021.4.143>
25. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. № 1700–VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>.
26. Про засади державної антикорупційної політики на 2021–2025 роки: Закон України від 20.06.2022 р. № 2322-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20#Text>.
27. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 06.12.2019 № 361- IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>.

28. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14.10.2014 № 1698-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18#Text>.
29. Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів: Закон України від 10.11.2015 № 772-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/772-19#Text>.
30. Про Державне бюро розслідувань: Закон України від 12.11.2015 № 794- VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19#Text>.
31. Посібник з передової практики протидії відмиванню грошей та корупційним злочинам для України: Практичні інструменти та методи для слідчих і прокурорів. Базель : Базельський ін-т врядування, 2012. 75 с.
32. П'ясецька-Устич С. В. Теоретичні аспекти аналізу корупції як системного явища в сучасній українській економіці. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Випуск 28(1). С.19-26.
33. Саврасов М. Вплив корупції на економічне зростання в новому конструкті тінізації світової економіки. *Економіка та суспільство*. 2023. № 53. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-53-65>
34. Самодай В., Ковтун Г. Корупція: загрози та наслідки для соціуму. *Економіка та суспільство*. 2023. № 49. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-49-67>
35. Славкова А., Колісник Д. Інвестиційна привабливість України: реалії в умовах війни та перспективи повоєнної відбудови. *Економіка та суспільство*. 2023. № 56. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-138>
36. Супрун Т.М. Зарубіжний досвід запобігання та протидії корупції. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. 2017. Випуск 2-3. С. 199–204. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/muvnudp_2017_2-3_41.

37. Фінансова звітність з питань корупції 2020-2024 роки. Офіційний сайт Національного агентства з питань запобігання корупції. URL : <https://nazk.gov.ua/uk/>
38. Хаванов А. Вплив корупції на економічну безпеку держави: аналіз механізмів та наслідків. *Економіка та суспільство*, 2024. № 62. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-62-114>.
39. Шевченко Н.В., Галайко Н.В. Напрями оцінки факторів, що впливають на рівень корупції в Україні. *Вісник Одеського Національного Університету. Серія економічна*. Том 2. Випуск 2 (92), 2022. С. 67-73. DOI: <https://doi.org/10.32782/2304-0920/2-92-11>
40. Шевченко Н., Копитко М., Мігус І. Напрями зниження рівня корупції в Україні в умовах кризових явищ та підвищення необхідності легалізації доходів. *Вчені записки Університету «КРОК»*. №1 (69), 2023. С. 21-28 <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2022-70-21-28>
41. Шевченко Н., Копитко М., Захаров О. Роль міжнародної співпраці державних органів у сфері зниження та управління рівнем корупції в Україні. *Вчені записки Університету «КРОК»* №3 (71), 2023. С. 38-45 <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2022-71-38-45>
42. Швидкий Я. Ю. Зарубіжний досвід протидії корупції та можливості його імплементації в Україні. *Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління*. 2020. С. 219-227.
43. Corruption Perceptions Index 2020-2024. Transparency International. URL: <https://www.transparency.org>
44. Worldwide Governance Indicators. World Bank (2021-2024) URL: <https://www.worldbank.org/en/publication/worldwide-governance-indicators>
45. Івашова Л. М., Шевченко Н. І., Виноградова Н. Л., «Особливості реалізації антикорупційної політики та протидії тіньовому сектору економіки у світлі євроінтеграційних прагнень України». *Механізми*

публічного управління. 2022 URL: <http://customs-admin.umsf.in.ua/archive/2022/3/6.pdf>.

46. U.S. Department of Justice — Fraud Section & Foreign Corrupt Practices Act (FCPA). Це розділ Мін'юсту США, який відповідає за розслідування корупції, зокрема щодо порушень FCPA: <https://www.justice.gov/criminal-fraud/foreign-corrupt-practices-act>

ДОДАТКИ

#CPI2025

ЩО ТРЕБА ЗНАТИ ПРО CPI?

CPI Corruption
Perceptions
Index

Індекс сприйняття корупції – показник,
який щорічно розраховується глобальним
рухом Transparency International

13

досліджень є основою
розрахунку Індексу

Шкала індексу – від 0 до 100 балів

Кілька країн з однаковим балом
можуть ділити одне місце

Цьогоріч
презентуємо
31-й CPI

Оцінювання
проводять ще
з 1995 року

Transparency International **власних опитувань не проводить**. Над цим працюють авторитетні міжнародні установи й дослідницькі центри.